

บทที่ ๒

สภาพการณ์ปัจจุบันและปัญหาครอบครัวของประชาชน เขตตำบลแซ อำเภอกุหลาบบุรีรัมย์ จังหวัดศรีสะเกษ

ในบทที่ ๒ นี้ มุ่งศึกษาสภาพการณ์ปัจจุบันและปัญหาครอบครัวของประชาชนเขตตำบลแซ อำเภอกุหลาบบุรีรัมย์ จังหวัดศรีสะเกษ แต่ในเบื้องต้น ผู้วิจัยจะนำเสนอองค์ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องครอบครัว และ สภาพการณ์ปัจจุบันและปัญหาครอบครัวของประชาชน เขตตำบลแซ อำเภอกุหลาบบุรีรัมย์ จังหวัดศรีสะเกษ ดังนั้น จึงมีกรอบของการศึกษา ๓ ประการ ใหญ่ๆ คือ (๑) แนวคิดเรื่องครอบครัว ได้แก่ ความหมายของครอบครัว ประเภทของครอบครัว หน้าที่ของครอบครัว ลักษณะของครอบครัว และ ปัญหาครอบครัว (๒) ความสำคัญของครอบครัวที่มีต่อมนุษย์ (๓) สภาพการณ์ปัจจุบันและปัญหาครอบครัวของประชาชนเขตตำบลแซ อำเภอกุหลาบบุรีรัมย์ จังหวัดศรีสะเกษ มีรายละเอียดดังนี้

๒.๑ สภาพการณ์ปัจจุบันและปัญหาครอบครัวของประชาชนเขตตำบลแซ อำเภอกุหลาบบุรีรัมย์ จังหวัดศรีสะเกษ

๒.๑.๑ สภาพการณ์ทั่วไปของชุมชนตำบลแซ

ตำบลแซเป็นตำบลหนึ่งในอำเภอกุหลาบบุรีรัมย์ จังหวัดศรีสะเกษ มีพื้นที่ทั้งหมด ๒๓.๗๗ ตารางกิโลเมตรหรือ ๑๙,๔๔๑ ไร่ จำนวนหมู่บ้าน ๙ หมู่บ้าน ๘๘๘ ครัวเรือน จำนวนประชากร ๔๖๔๓ คน แยกเป็นเพศชาย ๓,๓๐๑ คน และเพศหญิง ๒,๓๔๒ คนพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นดินทรายล้วน และดินเสื่อมโทรม ประชาชนประกอบอาชีพทำนา ทำสวน ทำไร่รับจ้าง (ก่อสร้าง แม่บ้าน ปลุกอ้อย ทำนา) มีแหล่งสถานศึกษาคือ โรงเรียนประถมและอนุบาลและขยายโอกาสจำนวน ๔ แห่ง มีสถานีนอนมัย ๒ แห่ง วัดและสำนักสงฆ์ ๘ แห่ง ส่วนสถานะทางสุขภาพ จำนวนผู้ป่วยเฉลี่ยเดือนละ ๑๖๘ คน เจ็บป่วยด้วยโรคไข้เลือดออก อูจระรัง บิดบอดบวม ไข้ไม่ทราบสาเหตุ และมีการยกฐานะสภาตำบลเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)^๑ โดยทั่วไปอาณาเขตการปกครองของตำบลแซ ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอำเภอกุหลาบบุรีรัมย์ มีเนื้อที่ประมาณ ๒๓.๘๖ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๑๕,๐๒๓ ไร่ ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มที่ดอน และป่าไม้เบญจพรรณ เหมาะสำหรับการทำเกษตรและเลี้ยงสัตว์ มีลำน้ำสำคัญไหลผ่าน ๒ สาย คือ ลำห้วยชัน และลำห้วยสำราญ โดยมีพื้นที่ติดกับบริเวณโดยรอบดังนี้ คือ

ทิศเหนือ ติดกับ ตำบลปะอาว อำเภอกุหลาบบุรีรัมย์ จังหวัดศรีสะเกษ

ทิศใต้ ติดกับ ตำบลทุ่งสว่าง อำเภอวังหิน จังหวัดศรีสะเกษ

ทิศตะวันออก ติดกับ ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ

ทิศตะวันตก ติดกับ ตำบลกำแพง ตำบลก้านเหลือง อำเภอกุหลาบบุรีรัมย์ จังหวัดศรี

สะเกษ

^๑ องค์การบริหารส่วนตำบลแซ , รายงานประจำปี ๒๕๕๔ , เอกสารอัดสำเนา, หน้า ๑-๒๘.

จำนวนประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ของตำบลแซ่ ประชากรรวมทั้งสิ้น ๘๘๘ ครัวเรือน และมีประชาชนอาศัยอยู่ทั้งสิ้นรวม ๔,๖๔๓ คน ของครัวเรือนทั้งหมด โดยอาชีพหลักของประชาชน คือ การทำนา การทำเกษตรกรรม การทำสวน และการค้าขาย ซึ่งมีประชากรประกอบไปด้วย ๙ หมู่บ้านด้วยกัน คือ (๑) หมู่ที่ ๑ บ้านแซ่ (๒) หมู่ที่ ๒ บ้านโนน (๓) หมู่ที่ ๓ บ้านน้ำท่วม (๔) หมู่ที่ ๔ บ้านโนนกลาง (๕) หมู่ที่ ๕ บ้านอะลาง (๖) หมู่ที่ ๖ บ้านโนนเปือย (๗) หมู่ที่ ๗ บ้านโนนป่าใต้ (๘) หมู่ที่ ๘ บ้านยางโพน และ (๙) หมู่ที่ ๙ บ้านนาสอง และซึ่งมีสถานที่ราชการประกอบไปด้วย องค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ โรงเรียนประถมศึกษา ๓ แห่ง โรงเรียนขยายโอกาส ๑ แห่ง สถานีอนามัย ๒ แห่ง วัดและสำนักสงฆ์ ๘ แห่ง สถานีตำรวจชุมชน ๑ แห่ง ร้านค้าชุมชนตำบลแซ่ ๑ แห่ง ศูนย์สาธารณสุขมูลฐาน ๑ แห่ง ศาลาประชาคมประจำหมู่บ้าน ๕ แห่ง

สถิติครอบครัวในเขตตำบลแซ่ ปี พ.ศ. ๒๕๕๔ มีประชากรทั้งสิ้น ๘๘๘ ครัวเรือน เป็นชาย ๒,๓๐๑ คน เป็นหญิง ๒,๓๔๒ คน รวม ๔,๖๔๓ คน ของครัวเรือนทั้งหมด ยิ่งตำบลแซ่มีความเจริญมากขึ้นเท่าใดจำนวนครอบครัวและจำนวนประชากรก็เพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัวและยังส่งผลกระทบไปถึงครอบครัวที่ตั้งอยู่ในเขตตำบลแซ่โดยตรง เพราะในปัจจุบันครอบครัวที่ตั้งอยู่ในเขตตำบลแซ่อยู่กันอย่างหนาแน่นจึงทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมามากมาย โดยเฉพาะปัญหาในการดำเนินชีวิตในครอบครัว การทะเลาะกันของสมาชิกภายในครอบครัว การทำร้ายกัน ซึ่งถือว่าเป็นปัญหาพื้นฐานที่เกิดขึ้น ตลอดถึงยังส่งผลให้ เกิดการหย่าร้างเพิ่มมากขึ้น สาเหตุของการหย่าร้างนั้นส่วนมากเกิดขึ้นจากการมีทัศนคติไม่ตรงกัน ไม่ซื่อสัตย์ต่อกัน การมีทิฐิมานะต่อกัน มีความใกล้ชิดติดต่อกับบุคคลภายนอก มีสิ่งยั่วยุมากขึ้น ประกอบกับความสัมพันธ์ในครอบครัวลดลง จึงเสริมให้เกิดการหย่าร้างมากขึ้น มาตรฐานการครองชีพที่สูงขึ้น^๒ ระดับการศึกษาที่สูงขึ้นทำให้ความคิดอ่านของคนและค่านิยมของคนในสังคมเมืองเปลี่ยนไป เกิดการดิ้นรนเพื่อการมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ไม่ผูกพันกับความเชื่อหรือค่านิยมเดิม ๆ คิดที่ว่าแม้จะกัดก้อนเกลือกินก็จะอยู่ด้วยกันจะค่อย ๆ หดไปจากสังคม และการหย่าร้างนอกจากจะมีผลกระทบกระเทือนทางจิตใจและการดำเนินชีวิตของผู้ที่หย่าร้างแล้วยังทำให้กระทบกระเทือนต่อลูก ๆ และสมาชิกอื่นของครอบครัวอีกด้วย จากปัญหาต่าง ๆ ซึ่งมีสาเหตุที่ต่างกันไปทำให้เกิดปัญหาครอบครัว ย่อมนำผลเสียมาสู่สังคมมากมาย ทั้งนี้เนื่องจากสถาบันครอบครัวเป็นสถาบันขั้นต้นที่ปลูกฝังบุคลิกภาพให้แก่บุคคลในสังคม ถ้าสถาบันครอบครัวสามารถอบรมสมาชิกให้รู้จักระเบียบของสังคมปฏิบัติตามบรรทัดฐานของสังคม ก็จะทำให้สังคมมีระเบียบไม่เกิดปัญหา ในทางตรงกันข้ามถ้าครอบครัวมีปัญหา ก็ย่อมมีโอกาสก่อให้เกิดปัญหาสังคมได้ ผลเสียที่อาจเกิดจากปัญหาครอบครัวก็คือ ทำให้สมาชิกในครอบครัวเกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบน เช่น หัวหน้าครอบครัวออกเที่ยวเตร่ตามแหล่งสถานบันเทิง สามีไปมีภรรยาน้อย หรือไปมีความสัมพันธ์ทางเพศกับผู้หญิงทั่ว ๆ ไป ภรรยาไปมีความสัมพันธ์ทางเพศกับผู้ชายคนใหม่ มารดาเที่ยวนอกบ้าน บุตรอาจคบเพื่อนที่ไม่ดีเที่ยวเตร่ติดยาเสพติดและอาจประกอบอาชญากรรมได้ ปัญหานันทิกษุ ได้เสนอแนวทางสำหรับการขัดเกลาทางสังคมไว้ พ่อแม่เป็นครูคนแรกของลูก พ่อแม่จึงเป็นตัวอย่างที่ดีในการแนะนำสั่งสอนลูก การพูดอย่างเดียวไม่พอ ต้องมีการกระทำให้เป็นตัวอย่างที่ดีควบคู่กันไปด้วย ลูกทุกคนใน

^๒ จริยา หลอมทอง , สัมภาษณ์ , ๒๕๕๕ ; คำเกา เหมือนใจ , สัมภาษณ์ , ๒๕๕๕.

ครอบครัวมักถ่ายแบบอย่างจากพ่อแม่ไว้เสมอ^๓ ถ้าลูกรักพ่อติดพ่อก็จะถ่ายทอดกิริยาอาการทุกอย่างของพ่อไว้ ถ้าลูกรักแม่ติดแม่อีกถ่ายทอดกิริยาอาการทุกอย่างของแม่ไว้เสมอ การถ่ายทอดบ่อย ๆ คือการสร้างนิสัยขึ้นในใจของเขาเสมอ (Internalization) และเป็นอย่างที่เขาเป็นอยู่ ดังนั้น พ่อแม่จึงต้องระมัดระวังให้มากเป็นพิเศษ ในเมื่อตนอยู่ในหน้ากล้องถ่ายคือลูก ๆ อย่าได้พูด กระทำในสิ่งใดในทางเสียหายให้ลูกเห็นเป็นอันขาด ให้ลูกได้เห็นได้ยินและได้ฟังเฉพาะสิ่งดี ๆ งาม ๆ และโดยทั่วไปลูก ๆ เป็นเหมือนกระจกเงาส่องให้รู้จักพ่อแม่ พ่อแม่เป็นอย่างไร มีพฤติกรรมอย่างไรส่วนหนึ่งสามารถสังเกตได้จากกระจกเงาคือพฤติกรรมของลูกนั่นเอง สิ่งที่สำคัญที่สุดถ้าพ่อแม่และสามีภรรยาหรือสมาชิกในครอบครัวต่างรู้ถึงหน้าที่ความรับผิดชอบ และแสดงไปตามบทบาทหน้าที่ของตนแล้ว ย่อมก่อให้เกิดความเป็นระเบียบในครอบครัว^๔

เมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๐ และมีรายได้ในปีเดียวกันนี้ เป็นจำนวนเงิน ๒,๔๔๖,๘๗๐ บาท **วิกฤตหรือปัญหาของชุมชน :** ตำบลตำบลแซ้ เป็นชุมชนที่ประสบกับปัญหาหลายประการ ซึ่งชุมชนเองได้วิเคราะห์และมองเห็นปัญหาพร้อมทั้งจัดหมวดหมู่ โดยอาศัยความเป็นผู้นำที่มีการพัฒนาโดยตลอด กับการร่วมมือของชุมชน ได้มีการวิเคราะห์ปัญหาและแนวทางการแก้ไขด้วยภูมิปัญญาของตนเองและการสนับสนุนของหน่วยงานต่างๆ โดยมีการมองถึงอนาคต ด้วยการสร้างวิสัยทัศน์ของตำบลร่วมกัน ซึ่งสรุปสภาพทั่วไปได้ ๖ ประการ ดังนี้

๑. เศรษฐกิจ : สภาพเศรษฐกิจของทุกครัวเรือนในตำบลแซ้พบว่ามีหนี้สินกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) โดยเฉลี่ยครอบครัวละ ๓๐,๐๐๐ บาท และมีบางครอบครัวที่เป็นหนี้ โดยกู้ยืมจากนายทุน ซึ่งเสียดอกเบี้ยร้อยละ ๕ บาทต่อเดือนอีกจำนวนหนึ่ง โดยที่มาของปัญหามีหลายประการ เช่น เรื่องภัยแล้งการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรและรายได้ลดลง นอกจากนี้เรื่องปัจจัยการผลิตที่มีต้นทุนสูงขึ้น ตลอดจนสินค้าในตลาดมีราคาแพง ทำให้เกษตรกรต้องกู้ยืมเงินมาเพื่อลงทุนสูงขึ้น และในสภาวะที่เศรษฐกิจตกต่ำในปัจจุบัน ได้มีการอพยพแรงงานกลับหมู่บ้าน โดยเฉลี่ยประมาณหมู่บ้านละ ๑๐ คน มากที่สุด ๒๕ คน ในหมู่ที่ ๗ และน้อยที่สุด ๕ คน ในหมู่ที่ ๖ ก่อให้เกิดการว่างงานและทำให้ครอบครัวขาดรายได้ไปส่วนหนึ่ง

๒. คนพิการ : จากการสำรวจมีผู้พิการในตำบลทั้งหมดประมาณ ๗๐ คน ซึ่งมีความพิการทางตา แขนขาด ขาขาด และปัญญาอ่อน จุดเริ่มต้นที่ทำให้ชุมชนได้เห็นปัญหาและสานต่อแนวทางแก้ไขก็คือเนื่องจากได้มีโครงการฟื้นฟูเด็กพิการของมูลนิธิเด็กกับโรงพยาบาลในพื้นที่ ได้สำรวจผู้พิการในตำบลตำบลแซ้ พบทั้งหมด ๗๐ คน เป็นเด็กปัญญาอ่อน ๑๔ คนและผู้พิการ อื่นๆ ๕๖ คน

๓. ครอบครัวและลูก : ปัญหาที่เกิดขึ้นเนื่องจากครอบครัวแตกแยก ลูกขาดความรักความอบอุ่น ลูกบางส่วนมั่วสุมอบายมุข ติดยาบ้า และนิยมขับรถยนต์ไซด์ซึ่งการแก้ปัญหาของชุมชนโดยได้ร่วมกับ อบต. ได้กำหนดแผนงานในอนาคต ในเรื่องการอบรมลูกเกี่ยวกับยาเสพติด ไว้เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว

^๓ ธนี กุลเดช , สัมภาษณ์ , ๒๕๕๕ ; ไพรวล บัวมาศ , สัมภาษณ์ , ๒๕๕๕.

^๔ สัมฤทธิ์ บุญชู , สัมภาษณ์ , ๒๕๕๕

^๕ บุญเอื้อง ปุยคำ , สัมภาษณ์ , ๒๕๕๕ ; พรสวรรค์ บุรคำ , สัมภาษณ์ , ๒๕๕๕.

๔. การร่วมพัฒนาชุมชน : ชุมชนยังขาดความรู้ ความเข้าใจ ในการพัฒนาในลักษณะของการเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น ขาดการวางแผน ขาดความร่วมมือ ยังเน้นผลประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวมชุมชนเองได้กำหนดแผนอนาคตในเรื่องการพัฒนาการมีส่วนร่วมเป็นหนึ่งในแผนปฏิบัติการ “การพัฒนาการมีส่วนร่วม” ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาตำบล

๕. การคมนาคมไม่สะดวก: การคมนาคมตำบล สภาพถนนบางแห่งยังเป็นหลุมเป็นบ่อ และเป็นถนนลูกรัง โดยเฉพาะหมู่ที่ ๓,๕,๖, ๗, ๘ และ ๙ ทำให้ไม่สะดวกในการเดินทาง

๖. ขยะ: เนื่องจากการอุปโภคบริโภคมากขึ้น ส่งผลทำให้มีปริมาณขยะเป็นจำนวนมาก ยังไม่มีสถานที่กำจัดหรือทิ้งขยะของตำบล และยังมีปัญหากลิ่นรบกวนจากการเลี้ยงหมูในหมู่บ้าน

๒.๑.๒ สภาพปัจจุบันของครอบครัวประชาชนตำบลแช้

สภาพปัจจุบันของครอบครัวประชาชนตำบลแช้ นั้นเป็นการศึกษาถึงประเด็นความเป็นอยู่ของประชาชนที่ดำเนินชีวิตในปัจจุบันว่ามีสภาพอย่างไรตามประเด็นสำคัญ ดังนี้

๑) ด้านการศึกษา ประชาชนตำบลแช้ เป็นมนุษย์ถ่ายทอดความรู้ทัศนคติ แบบของความประพฤติ และมรดกทางสังคมแก่ชนรุ่นต่อไป เป็นการช่วยพัฒนาความคิด ความรู้ ความสามารถ เพื่อให้เข้าใจสังคมที่เขาเป็นสมาชิกอยู่ และสามารถปรับตัวให้เข้ากับคนอื่น ๆ ในสังคม^๖ ประชาชนตำบลแช้ดั้งเดิม มีการศึกษาในครอบครัว และชุมชนตามที่อยู่อาศัยของตนเพราะยังไม่มีสถาบันการศึกษา วิธีศึกษาก็ออกมาในรูปแบบดังนี้^๗

(๑) การอบรมสั่งสอนในครอบครัว โดยพ่อแม่ เป็นผู้ให้การอบรม

(๒) เรื่องเล่าสืบทอดกันมา เป็นนิยายพื้นบ้านที่เล่าสืบ ๆ กันมา เป็นทั้งเรื่องลึกลับ และเรื่องจริง ทำให้ผู้ฟังเกิดความคิด และปฏิบัติตาม เช่น เรื่องวีรบุรุษ วรรณคดี คำสั่งของศาสนา ฯลฯ

(๓) กฎข้อห้าม โดยเป็นการห้ามไม่ให้ปฏิบัติบางอย่าง เช่น ห้ามไม่ให้พี่น้องร่วมพ่อแม่เดียวกันแต่งงานกัน ห้ามด่าว่าพ่อแม่ ฯลฯ

(๔) แนวความคิดของผู้อาวุโส โดยผู้อาวุโสจะเป็นผู้ควบคุมแนวความคิด และผู้เยาว์จะปฏิบัติตามแบบแผน เช่น จากคำขวัญ จากสุภาษิตที่คนรุ่นก่อนยึดถือ

ประชาชนตำบลแช้ มีความมุ่งหมายที่สำคัญ คือ ความปลอดภัย^๘ และความมั่นคงของชาติโดยใช้การศึกษาเป็นสื่อตามนโยบายของรัฐบาล ซึ่งจะออกมาในรูปแบบดังนี้^๙

(๑) สถาบันการศึกษา สร้างความรู้สึกรัก ทัศนคติ วิธีการ และนิสัยที่ดี เพื่อเป็นรากฐานให้บุคคลได้พัฒนาความสามารถ เป็นการศึกษาถึงสาระอันแท้จริงไม่ใช่มุ่งรายละเอียดอย่างไร้จุดหมาย การศึกษาแบบเก่าเป็นแบบใช้ตำราเป็นสำคัญ จึงต้องใช้เวลาจดจำมาก ส่วนการศึกษาแบบใหม่มีเสรีภาพมากขึ้น โดยให้ผู้ศึกษาทำความเข้าใจในวิชา เลือกศึกษาได้ตามความสนใจ ไม่ใช่แค่จดจำรายละเอียดของวิชา หลักสูตรกำหนดตามความต้องการของสังคม

^๖ ประจักษ์ วิจารณ์ , สัมภาษณ์ , ๒๕๕๕.

^๗ พระครูวุฒิสารกิจ , สัมภาษณ์ , ๒๕๕๕.

^๘ สฤณี มูลพันธ์ , สัมภาษณ์ , ๒๕๕๕.

^๙ พิชิต บำรุง , สัมภาษณ์ , ๒๕๕๕.

(๒) สถาบันการศึกษา ส่งเสริม และสอดส่องรูปแบบการปกครองประเทศ ส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความเข้าใจในเรื่องประชาธิปไตยในฐานะเป็นรูปแบบหนึ่งของการปกครอง และส่งเสริมประชาธิปไตยในฐานะเป็นแนวทางแห่งการดำเนินชีวิต หรือมีจิตใจเป็นประชาธิปไตยเป็นต้น

(๓) สถาบันการศึกษา สนองความต้องการ หรือความจำเป็นของบุคคล เพราะมนุษย์ต้องการความสุข หรือความสมดุลแห่งชีวิต ซึ่งความสมดุลเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อเราได้สนองความต้องการ หรือความจำเป็นสำคัญ ๆ ในชีวิตได้เหมาะสม ถ้าความต้องการเหล่านั้น เช่นอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ฯลฯ ไม่ได้รับการสนอง

(๔) สถาบันการศึกษา เตรียมบุคคลให้สามารถเผชิญกับปัญหา และเหตุการณ์ด้วยสติปัญญา ให้ทันกับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

(๕) สถาบันการศึกษา ส่งเสริมให้มีการศึกษาที่มีคุณภาพหรือมีมาตรฐานรวมทั้งผู้ให้และผู้รับ

(๖) สถาบันการศึกษา เสริมสร้างดุลยภาพระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ไม่พยายามเอาชนะธรรมชาติจนเสียดุลธรรมชาติไป^{๑๐}

สัมภาษณ์ สุทธิเกียรติ ศิริกุล ครูโรงเรียนมัธยมบ้านแซ้ว พบว่า ครอบครัวกลุ่มตัวอย่างที่กล่าวถึงนั้น มีลักษณะความเป็นอยู่โดยภาพรวม ถือว่ามีฐานะค่อนข้างอึดคั่ง เนื่องจากอาชีพของผู้ปกครองส่วนใหญ่มีหลากหลาย เช่น แม่ค้า พ่อค้า ทำเกษตรกรรม รับจ้างทั่วไป ส่วนอาชีพรับราชการก็มีน้อยมาก และมีรายได้น้อย ไม่เพียงพอต่อการดำเนินชีวิต ยิ่งในปัจจุบัน ต้องมีรายจ่ายที่สูงขึ้นจากสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจน้ำมันแพง เมื่อมีรายจ่ายมาก รายได้น้อยก็แสวงหาทรัพย์สินเงินทองอย่างทุ่มเท ทั้งร่างกายแรงใจ บางครั้ง จนรู้สึกว่าคุณปกครองมีเวลาดูแลลูกไม่เพียงพอ ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ลูกติดเพื่อน ติดเที่ยว หนีเรียน แล้วยังก่อปัญหาอันไม่พึงประสงค์แก่ตน และสังคมตลอดสภาพสิ่งแวดล้อมที่ไม่เกื้อกูลต่อการทำความดีของลูก ดังนั้น ครอบครัว จึงมีความสำคัญต่อลูกเป็นด่านแรกที่พึงให้การศึกษาและทำความเข้าใจในทุกๆ เรื่อง เพื่อป้องกันปัญหาต่างๆ ปลายทาง^{๑๑}

นอกจากนั้น การศึกษายังมีความเป็นแบบพื้นฐานโดยยึดการศึกษาเล่าเรียนแบบเดิมคือ อิงครูและแบบเรียนที่รัฐบาลจัดให้อยู่ หลักสูตรที่ทางสถานศึกษายังไม่มีความหลากหลาย โดยประชาชนมีการศึกษาตามข้อบังคับของรัฐ ๑๒ ปี และ พ่อแม่ยังให้ความสำคัญน้อยเกินไป เมื่อมีกิจกรรมทางสถานศึกษาได้เชิญเข้าร่วมกิจกรรมยังไม่ให้ความสำคัญเท่าที่ควร อันเนื่องด้วย สภาพสังคมตำบลแซ้วเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากคือสู่ความเป็นชุมชนเมืองขึ้นทุกวัน ประชาชนรุ่นใหม่หันไปสนใจเทคโนโลยีมากจึงทำให้เกิดไม่สนใจศึกษา ดังนั้น บางคนจึงจบเพียงระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาและไม่สามารถเข้าศึกษาระดับปริญญาตรีได้^{๑๒}

๒) ด้านเศรษฐกิจ เศรษฐกิจของประชาชนตำบลแซ้ว เป็นเศรษฐกิจในชุมชน คือ พลังทุน พลังการผลิต พลังการตลาด และพลังในการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ โดยมีพลังคนที่มีสุขภาพ และคุณธรรมเป็นตัวจักรสำคัญในการดำเนินการรวมทั้งอาจจะต้องมีแรงสนับสนุนจากทั้งภาครัฐ ภาค

^{๑๐} สาโรช บัวศรี, ปัญหาในทางปฏิบัติเกี่ยวกับการวางแผนการศึกษาปัญหาประเทศไทย (กรุงเทพมหานคร : วัชรินทร์การพิมพ์, ๒๕๑๔), หน้า ๑๙.

^{๑๑} สุทธิเกียรติ ศิริกุล, สัมภาษณ์, ๒๕๕๕.

^{๑๒} ัญญรัตน์ บัวพันธ์ , สัมภาษณ์, ๒๕๕๕.

ธุรกิจ และภาคเอกชนซึ่งจะต้องปรับบทบาทกระตุ้นสนับสนุนให้การแก้ปัญหาของชุมชนบรรลุผล^{๑๓} โดยปราศจากอุปสรรคเหนี่ยวรั้งด้วยเงื่อนไข กฎ ระเบียบแบบแผนของทางราชการ เศรษฐกิจชุมชน จึงเป็นเรื่องของการทำมาหากิน การหารายได้ สะสมทรัพยากรการผลิต การจำหน่ายและบริโภคในชุมชน การดำเนินงานของชุมชนที่ระดมพลังความสามารถทั้งหมดที่มีอยู่ในชุมชน^{๑๔} เช่น ความรู้ภูมิปัญญาของคนในชุมชน ทุนของชุมชน การผลิตของชุมชน ตลาดของชุมชน และการบริหารจัดการของคนในชุมชนมาผลักดันโครงการกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีอยู่ในชุมชน เช่น กิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และกิจกรรมเครือข่าย เป็นต้น ให้มีความเคลื่อนไหวและมีพลังในการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจขอชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีเศรษฐกิจที่เข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองและดำเนินธุรกิจกับชุมชนภายนอกได้โดยไม่เสียเปรียบ^{๑๕}

การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนโดยวิธีการพัฒนาชุมชนมีปรัชญาความเชื่อในพลังความสามารถของประชาชนว่าจะสามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของตนเองและชุมชนได้โดยมีเป้าหมายการพัฒนา ๓ ระดับ คือ

ระดับพื้นฐาน คือ การพัฒนาให้ชุมชน พออยู่พอกิน หมายถึง มีการผลิตให้พอเพียงต่อการบริโภคในครอบครัว ส่วนที่เหลือก็นำไปขาย มีรายได้จุนเจือครอบครัว

ระดับปานกลาง คือ การพัฒนาให้ชุมชน อยู่ดีกินดี หมายถึง การผลิตให้เกินพอ เพื่อนำผลผลิตส่วนเกินไปขายเป็นการเพิ่มพูนรายได้ ครอบครัวผ่านเกณฑ์ จปฐ. และมีเงินออม

ระดับก้าวหน้า คือ การพัฒนาให้ชุมชน มั่งมีสุขสบาย หมายถึง มีการดำเนินธุรกิจ โดยผู้ประกอบการในระดับครอบครัว กลุ่ม และชุมชนมีความสามารถในการค้าขายเพื่อหวังผลกำไร นำส่วนที่เป็นกำไร ดอกผล มาแบ่งปันสมาชิกมีรายได้ มีทุนหมุนเวียนในชุมชน

ประชาชนตำบลแข่อาศัยเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน ในการจับจ่ายใช้สอยรวมถึงการรับประทานด้วย เศรษฐกิจนั้นจะเน้นที่ราคาหรือเงิน ของบางสิ่งถึงแม้จะมีประโยชน์ซึ่งมนุษย์ และสิ่งมีชีวิตจะขาดเสียมิได้ เช่น อากาศสำหรับหายใจ แต่เนื่องจากอากาศมีอยู่ทั่วไป ซื้อขายกันไม่ได้ อากาศจึงไม่ถือเป็นปัจจัยทางเศรษฐกิจ แต่ถ้ามีคนเอาอากาศนั้นมาบรรจุในภาชนะ เพื่อจำหน่าย อากาศเช่นนั้นก็กลายเป็นปัจจัยทางเศรษฐกิจไป ดังนั้นเมื่อพูดถึงเรื่องเศรษฐกิจจึงต้องเกี่ยวข้องกับราคาหรือเงินเสมอระบบเศรษฐกิจที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน มี ๒ ระบบ^{๑๖} คือ

(๑) ระบบสังคมนิยม เป็นระบบเศรษฐกิจที่ผูกขาดโดยรัฐ

(๒) ระบบทุนนิยม ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ยังมีชื่อเรียกอย่างอื่นอีกมาก เช่น ระบบเศรษฐกิจเสรีบ้าง ระบบเสรีนิยมบ้าง ฯลฯ

^{๑๓} ชูติพร เสาวเรือง , สัมภาษณ์ , ๒๕๕๕ ; สมัย เกษกุล , สัมภาษณ์ , ๒๕๕๕.

^{๑๔} ทินกร เสาวเรือง , สัมภาษณ์ , ๒๕๕๕ ; เดช จำปากุลสัมภาษณ์ , ๒๕๕๕.

^{๑๕} มนตรี ศรีสมุทร , สัมภาษณ์ , ๒๕๕๕ ; พระครูวิจิตรสุคันธาภิรมย์ , สัมภาษณ์ , ๒๕๕๕.

^{๑๖} จรูญ สุภาพ, สารานุกรมรัฐศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิชย์, ๒๕๑๘), หน้า ๑๒๐-๑๒๑.

เศรษฐกิจทั้ง ๒ ระบบนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงให้แก่คนไทย และเศรษฐกิจระบบนี้ถูกบันทึกไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ เพื่อให้รัฐบาลนำมาเป็นแนวทางแก้ปัญหาบ้านเมือง^{๑๗}

การใช้หลักความพอเพียงของประชาชนตำบลแซ่ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอก และภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุล และพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

การดำเนินชีวิตสายกลางที่ไม่ประหยัดเกินไป ไม่ฟุ้งเฟ้อเกินไป ดำเนินชีวิตให้พอสมควร แก่ฐานะและรายได้ ไม่ประพฤติทุจริตโกงกิน โดยยึดหลักสันโดษในพระพุทธศาสนาเป็นแนวดำเนินชีวิต จัดเป็นชีวิตที่สงบสุขตามหลักพุทธธรรมในปัจจุบัน เรามักจะได้ยินคำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” อันเป็นปรัชญาดำเนินชีวิตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช พระราชสมภารเจ้าพระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภก พระองค์ได้พระราชทานพระราชดำรัสเรื่องชีวิตพอเพียง หรือปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หรือปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ในโอกาสต่าง ๆ ซึ่งได้ทรงพระกรุณาปรับปรุงแก้ไขพระราชทาน และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯพระราชทานอนุญาตให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติได้นำไปเผยแพร่ ตามหนังสือสำนักราชเลขาธิการ ที่ รล. ๐๐๐๓/๑๘๘๘๘ ลงวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๒ ว่า

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชีวิต ปรัชญานี้กล่าวถึงแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนา และการบริหารประเทศให้ดำเนินในทางสายกลาง โดยเฉพาะในการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ความพอเพียง หมายถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอก และภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในช่วงเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ มีปัญญา และความรอบคอบเพื่อให้สมดุล และพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และ

^{๑๗} วิกีพีเดียสารานุกรมเสรี, “เศรษฐกิจ”, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๕๐, <http://th.wikipedia.org/wiki/> (19 June 2008)

กว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม จากโลกภายนอกเป็นอย่างดี^{๑๘}

ประชาชนชาวตำบลแซ้ ให้ความสำคัญต่อเศรษฐกิจเพราะมีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์อย่างยิ่ง เพราะความต้องการทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่อาจจะหลีกเลี่ยงได้ และความต้องการของมนุษย์บางครั้งก็ไม่มีขอบเขต ซึ่งจากการศึกษาประวัติศาสตร์ จะเห็นได้ว่า มนุษย์ได้มีการต่อสู้ทางเศรษฐกิจมานาน เดิมทีเป็นการต่อสู้ระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ ต่อมาเป็นการต่อสู้ระหว่างชนชั้น หลังจากนั้นเป็นการต่อสู้ระหว่างท้องถิ่น และระหว่างชาติ เป็นการต่อสู้ที่เกิดขึ้นโดยตั้งใจ และไม่ตั้งใจ และก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องไม่มากก็น้อย ในทุกยุคทุกสมัย

๓) ด้านครอบครัว ครอบครัวประชาชนตำบลแซ้ เป็นครอบครัวมีบทบาทสำคัญในการกลมเกลียวจิตใจ และพฤติกรรมของคนในครอบครัว สังคมจะเป็นอย่างไรนั้นตัวชีวิตที่ดีที่สุดคือสถานการณ์ของครอบครัว^{๑๙} การเปลี่ยนแปลงของครอบครัวตามกระแสการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ส่งผลให้วิถีชีวิต และครอบครัวประชาชนตำบลแซ้ ถูกกลืนหายไปแทบไม่ทิ้งร่องรอยโดยเฉพาะในครอบครัวประชาชนตำบลแซ้ ทุกอย่างต้องแข่งขันกับเวลา ต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด และชีวิตที่ดียิ่งขึ้นๆอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

ครอบครัวประชาชนตำบลแซ้ เป็นสังคมเกษตรกรรมประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่ต้องใช้แรงงานสูง ทำให้ครอบครัวสมัยก่อนมีขนาดใหญ่ตามลักษณะของครอบครัวขยาย อยู่กันแบบถ้อยทีถ้อยอาศัย พึ่งพาซึ่งกันและกัน คุณลักษณะนี้ครอบครัวเป็นลักษณะเฉพาะของครอบครัวนั้น เป็นสิ่งที่น่ายกย่องไม่ว่าจะอย่างไรก็ตาม ความรักเคารพต่อบิดามารดาเป็นไปอย่างแน่นแฟ้นมากเกินไปด้วยซ้ำและหน้าที่ที่บุตรพึงกระทำต่อบิดามารดานั้น ได้เป็นบทบัญญัติในศาสนาทีเดียว... ลูกชาวสยามมีความว่านอนสอนง่ายและอ่อนโยน... บิดามารดาก็รู้จักวางตนให้เป็นที่รักและที่เคารพของบุตร และจรรโลงบุตรให้มีความสุขปราบเรียบเป็นที่ยิ่ง^{๒๐} ไม่ใช่แต่เฉพาะภายในครอบครัวเท่านั้นแต่รวมถึงชุมชนด้วย การที่ครอบครัวมีคุณสมบัติพิเศษแตกต่างจากสถาบันอื่นเพราะเป็นสถาบันที่สามารถติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆนั้น แสดงให้เห็นถึงว่า “ครอบครัวมีอิทธิพลต่อบุคคลอื่นๆ ครอบครัวจึงมีอิทธิพลต่อบุคคลและได้รับความไว้วางใจจากบุคคลภายในครอบครัวด้วย”^{๒๑} ครั้นเมื่อรัฐบาลมีนโยบายในการพัฒนาประเทศจากการเกษตรแบบพอเพียงเพื่อเลี้ยงชีพไปสู่การเกษตรเพื่อลดการนำเข้า และเพิ่มผลผลิตเพื่อการส่งออกและมุ่งส่งเสริมการลงทุนในภาคอุตสาหกรรมทำให้การเกษตรของไทยต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบเพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาของภาครัฐกล่าวคือต้องใช้ทุนและเทคโนโลยีการเกษตรที่สูงขึ้น และในที่สุดก็รับรู้กันว่าความพยายามดังกล่าวนำมาซึ่งความล่มสลายของภาคเกษตรกรรมเกิดกระบวนการพึ่งพาปัจจัยภายนอกแทบทั้งสิ้นไม่ว่าจะเป็นเทคโนโลยีหรือแม้กระทั่งตลาดเกษตรกรไทยจึงประสบปัญหาหนี้สินรุงรังทำให้

^{๑๘} สุพัตรา สุภาพ, สังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๒๒, หน้า ๘๙.

^{๑๙} ขาวนาค, “ทศวรรษนี้ วัยรุ่นกินอยู่อย่างไร”, ศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรม, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (เมษายน – มิถุนายน ๒๕๔๗) : ๘.

^{๒๐} มองเดอลาตูแบร์, จดหมายเหตุลาตูแบร์, แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร, หน้า ๒๓๙.

^{๒๑} รัชนิกร เศรษฐ, สังคมวิทยาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๘), หน้า ๑๒๖.

ครอบครัวมีขนาดเล็กลงเนื่องจากต้องโยกย้ายหาช่องทางไปทำมาหากินเพื่อความอยู่รอดของสมาชิกในครอบครัว แรงงานจากภาคเกษตรจึงเคลื่อนย้ายมายังสังคมเมือง

๒.๑.๓ ปัญหาครอบครัวของประชาชนตำบลแซ่

สำหรับปัญหาครอบครัวของประชาชนในพื้นที่ตำบลแซ่ ผู้วิจัยได้ลงเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการสังเกต สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ ตลอดจนทั้งหัวหน้าสถานศึกษาพบปัญหาใหญ่ ๆ อยู่ ๓ ด้าน คือ ด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจ และ ด้านครอบครัว^{๒๒} ดังนั้น จึงจะนำเสนอภายในกรอบทั้ง ๓ ปัญหานี้

๒.๑.๓.๑. ปัญหาด้านการศึกษา

ปัญหาและสาเหตุของการศึกษา จากการสัมภาษณ์ พบว่า สาเหตุของปัญหา มี ๒ ข้อ ดังนี้

๑) สาเหตุภายนอก (เกิดขึ้นจากสภาพสิ่งแวดล้อมทางสังคม) คือ

(๑) ติดเพื่อนและการคบเพื่อนต่างเพศแล้วนำไปสู่ปัญหาทางเพศ การขายบริการทางเพศอย่างแพร่หลายในหมู่นักเรียน นักศึกษา เกิดเป็นค่านิยมที่ผิดๆ ปัญหาโรคเอดส์ โรคเกี่ยวกับทางเพศบางชนิด เนื่องจากการร่วมหลับนอนโดยเปลี่ยนคู่นอนบ่อยครั้งต่อนักเรียนแต่ละคน^{๒๓}

(๒) ติดเกมส์และอินเทอร์เน็ต

(๓) ติดเที่ยวเตร่ตามร้านค้าในตัวเมืองศรีสะเกษ

(๔) การไม่เคารพต่อครูอาจารย์ และต่อผู้ปกครอง (บิดามารดา)

(๕) การไม่ปฏิบัติตามระเบียบของโรงเรียน ไม่มีความรับผิดชอบต่อการบ้านที่มอบให้ปฏิบัติ และการคัดลอกการบ้านเพื่อน

(๖) การใช้จ่ายเงินจนเกินตัว ความฟุ่มเฟือยซื้อสินค้าที่ไม่จำเป็นต่อการศึกษาเล่าเรียน เช่น การเปลี่ยนโทรศัพท์มือถือบ่อยครั้งต่อเดือน เมื่อมีรุ่นใหม่ ๆ ออกมาสู่ท้องตลาด^{๒๔}

๒) สาเหตุภายใน (เกิดขึ้นเพราะแรงจูงใจภายในของเด็กในครอบครัว)

จากการสัมภาษณ์ พบว่า ในสถานศึกษาทั้ง ๒ แห่ง มักจะก่อปัญหาเนื่องจากด้านจิตใจ ยังขาดภูมิต้านทานที่แข็งแกร่ง และมีความมั่นคงไม่เพียงพอต่อสภาพสิ่งแวดล้อมที่เรียกว่า วัตถุนิยม โดยเฉพาะ กามตัณหา เป็นแรงกระตุ้นอย่างรุนแรง ซึ่งกามตัณหาในตัวลูก เป็นความอยากได้ในวัตถุเพื่อนำมาบริโภคใช้สอย หรือมีไว้ครอบครอง เช่น เมื่อแรงกระตุ้นของกามตัณหาเกิดขึ้น ขณะเห็นเพื่อนซื้อโทรศัพท์รุ่นใหม่ก็จะอยากได้และหาวิธีซื้อในที่สุด^{๒๕}

นอกจากนั้น ยังพบว่า ด้านจิตใจของบางคน ขาดคุณธรรมและจริยธรรมที่พึงประสงค์ ทำให้เกิดปัญหาตามมาหลายประการ เช่น ขาดความเมตตาจิตต่อเพื่อนๆ ขาดมนุษยสัมพันธ์ต่อชุมชน

^{๒๒} สุทธิเกียรติ ศิริกุล, สัมภาษณ์, ๒๕๕๕; พระครูพิพัฒน์ กตปุญโญ, สัมภาษณ์, ๒๕๕๕.

^{๒๓} บุญโฮม ดวงน้อย, สัมภาษณ์, ๒๕๕๕.

^{๒๔} พระครูอุดมธรรมาทร คตคฤตโต, สัมภาษณ์, ๒๕๕๕; ทองเสาร์ เงินลาด, สัมภาษณ์, ๒๕๕๕.

^{๒๕} อวยชัย คำบุ, สัมภาษณ์, ๒๕๕๕. ชันทอง บำรุง, สัมภาษณ์, ๒๕๕๕.

และคนที่เกี่ยวข้อง ทำให้ลูกเหินห่างสายตาผู้ปกครองมากยิ่งขึ้นบางคนก็ทำตนเป็นคนเหงา ซึมเศร้า เมื่อไม่สมปรารถนาในสิ่งที่ตนต้องการให้เป็นไป^{๒๖} หากวิเคราะห์แรงจูงใจทางพุทธธรรม จัดว่า ครอบครัวยังมีลูกผู้หญิงและชายยังตกเป็นเหยื่อของภวตัณหา คือ อยากเป็นนั่นเป็นนี่ แต่ไม่ได้เป็น เช่น การสอบไล่ไม่ผ่าน ทำให้เป็นปัญหาด้านการประชดตัวเอง โดยครอบครัวยังมีลูกที่ไม่เคยดื่มสุราหรือสูบบุหรี่ ไม่เที่ยวเตร่ก็จะมีพฤติกรรมตรงกันข้าม เคยเป็นคนเรียบร้อยก็จะเป็นคนเกเร ไม่เชื่อฟังผู้ปกครอง^{๒๗}

ส่วนสาเหตุภายในที่ทำให้ครอบครัวยังมีลูก ต้องถึงกับทำร้ายคนอื่นและทำร้ายร่างกายตนเองนั้น ในภาพรวมแล้ว พบว่า แทบไม่มีให้เห็นในสถานศึกษาเลย อย่างมากก็เพียงทะเลาะกัน เนื่องจาก ความหึงหวงของบางคนที่มีต่อเพื่อนหรือคนเป็นที่รักเท่านั้น^{๒๘}

๒.๑.๓.๒ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ

เศรษฐกิจของประชาชนตำบลแข้มมีปัจจัยการประกอบอาชีพเป็น โครงสร้างพื้นฐานของการทำคือ ทุนทรัพย์ การประกอบอาชีพทุกอาชีพแม้กระทั่งอาชีพชาวนาก็เพื่อปรารถนาให้ได้ผลผลิตข้าวที่จะทำให้ทรัพย์เพิ่มพูน^{๒๙} คำว่า ทุนทรัพย์ หรือ ทรัพย์ นั้นตามความหมายทั่วไป หมายถึง เงินตรา ทอง วัตถุมีรูปร่าง สิ่งของที่มีค่ามีราคา มีมูลค่า และมีคุณค่า สิ่งของที่ถือว่าไม่มีรูปร่างก็ได้ ซึ่งพระพุทธศาสนากล่าวเกี่ยวกับขุมทรัพย์ไว้ว่า ขุมทรัพย์ มี ๔ ชนิด คือ (๑) ถาวร คือขุมทรัพย์ถาวร เช่น ที่ดิน ที่นา ที่สวน เงินและทอง (๒) ชัฏขุม คือขุมทรัพย์ที่เคลื่อนที่ได้ เช่น ทาสชาย ทาสหญิง ช้าง ม้า โค กระบือ แกะ ไก่ สุกร เป็นต้น (๓) อังคขุม คือขุมทรัพย์ติดตัว เช่น วิชาความรู้ ศิลปวิทยา เป็นต้น (๔) อนุคามิกะ คือขุมทรัพย์ตามตัวทางคุณธรรมได้แก่ บุญกุศล ทาน การรักษาศีล การเจริญภาวนา เป็นต้น^{๓๐}

ประชาชนตำบลแข้มส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเป็นชาวนาเป็นเกษตรกร มีพื้นที่ทำกินเฉลี่ยประมาณ ๒๐- ๔๐ ไร่ต่อครอบครัวในอดีต แต่เมื่อครอบครัวขยายขึ้นก็เกิดปัญหาเรื่องที่ทำกินไม่พอ คือเมื่อมีการจัดแบ่งที่นาที่เป็นมรดกให้แก่ทายาท ทายาทที่ได้รับส่วนแบ่งนั้นมาแทนที่จะนำไปประกอบอาชีพ กลับนำที่นานั้นไปขายนาเงินมาใช้จ่ายผิดประเภทผิดวัตถุประสงค์^{๓๑} เมื่อเงินที่ได้จากการขายที่หมดไป ก็เป็นผู้ไม่มีที่นาทำกินและเกิดปัญหาต่อมาคือ ต้องเช่าที่นาทำ เมื่อผลผลิตที่ได้จากที่นาเช่านั้นต้องแบ่งให้เป็นค่าเช่านาด้วย จึงทำให้ผลผลิตไม่เพียงพอแก่การบริโภคในครัวเรือน และเกิดปัญหาย้ายถิ่นฐานเข้ามาทำงานในเมืองใหญ่ แหล่งปลูกข้าวของไทย ส่วนใหญ่ยังอยู่ในเขตพื้นที่นาฉนวน ซึ่งประมาณว่ามีอยู่ถึงร้อยละ ๗๙ ของพื้นที่เพาะปลูกข้าว ผลผลิตต่อไร่ในพื้นที่ดังกล่าวอยู่ในระดับต่ำ การทำนินใช้น้ำฝนเป็นหลัก จึงพอสรุปได้ดังนี้

^{๒๖} ราชิน สังโพธิ์ , สัมภาษณ์, ๒๕๕๕ ; สมศักดิ์ สิงค์นาค , สัมภาษณ์, ๒๕๕๕

^{๒๗} เกื้อกุล โพธิ์คำ , สัมภาษณ์, ๒๕๕๕.

^{๒๘} ศศิธร แก้วแสน , สัมภาษณ์, ๒๕๕๕ ; สมัย แก้วแสน , สัมภาษณ์, ๒๕๕๕.

^{๒๙} นันทปรีชา สาสีอาจ, สัมภาษณ์, ๒๕๕๕ ; มณีนรัตน์ แก้วแสน , สัมภาษณ์, ๒๕๕๕.

^{๓๐} ทองแดง ผ่านสุข , สัมภาษณ์, ๒๕๕๕ ; คำอู๋ คำแสน, สัมภาษณ์, ๒๕๕๕.

^{๓๑} ธวัช ศรีนามะ, สัมภาษณ์, ๒๕๕๕.

๑) ปัญหาทางเศรษฐกิจ^{๓๒} ฐานะของประชาชนตำบลแช่ส่วนใหญ่มีสภาพฐานะยากจน มีความเป็นอยู่ที่ลำบาก ต้องกู้หนี้ยืมสินจากผู้ปล่อยเงินกู้เพื่อนำเงินมาใช้จ่ายจนเจือจรรอบครัวเสียดอกเบี้ยแพง มีหนี้ทับถมเพิ่มมากขึ้นจนไม่มีปัญหาที่จะใช้คืน ส่วนมากจะนำที่นาไปจำนองไว้ ในที่สุดก็ถูกเจ้าหนี้ยึดที่นาซึ่งเป็นสมบัติที่มีความสำคัญสำหรับการประกอบอาชีพของประชาชนตำบลแช่สาเหตุที่ประชาชนตำบลแช่มีหนี้ทับถมนั้นมาจากฤดูกาลทำนาในบางปีฝนแล้งหรือน้ำท่วมข้าวกล้าเสียหายหมด^{๓๓} จึงต้องกู้ยืมเงินมาต่อทุนหรือนำมาซื้อข้าวกิน หากปีไหนฝนดี น้ำดี ข้าวดี พ่อค้านายทุนก็ มักกดราคาข้าว วิถีชีวิตของชาวนาจึงเต็มไปด้วยการต่อสู้ดิ้นรนหลังสู้ฟ้าหน้าสู้ดิน เพื่อความอยู่รอดของนาทางานหนักกว่าข้าราชการหรือบุคคลในอาชีพอื่น แต่ผลตอบแทนนั้นน้อยกว่ากันมาก ชาวนาไม่มีทั้งเงินเดือนและสวัสดิการ^{๓๔} หรือหลักประกันความมั่นคงใดๆ ในด้านอาชีพการงาน ชาวนาไทยยังขาดปัจจัย ๔ ซึ่งเป็นปัจจัยการดำเนินชีวิต คืออาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค รวมทั้งสิทธิบริการในด้านอื่นๆ ของภาครัฐที่เพียงพอ การขาดปัจจัย ๔ คือ^{๓๕}

(๑) ขาดแคลนด้านอาหาร พฤติกรรมของประชาชนตำบลแช่ ล้วนมีเหตุเริ่มมาจากการบริโภค โดยมีสมมติฐานทางเศรษฐกิจที่กำหนดจาก ภาวะทางจิต ซึ่งเป็นการแสวงหาความพึงพอใจจากความอยากทางวัตถุที่เกินจำเป็นกว่าความต้องการของการดำรงอยู่ของร่างกายที่แท้จริง^{๓๖} ซึ่งในทางพระพุทธศาสนากล่าวถึงความสำคัญของอาหารว่า “สัตว์ทั้งหลายดำรงอยู่ด้วยอาหาร” และได้แยกอาหารออกเป็น ๔ ประเภท คือ ๑) กวฬิงการาหาร (อาหารคือคาข้าว) ทั้งหยาบและละเอียด ๒) ผัสสาหาร (อาหารคือผัสสะ) ๓) มโนสัณฺเจตนาหาร (อาหารคือมโนสัณฺเจตนา) ๔) วิญญาณาหาร (อาหารคือวิญญาณ) ซึ่งอาหารทั้ง ๔ นี้มีความจำเป็นต่อการดำรงชีพ^{๓๗} ในประเด็นปัญหาอุปสรรคด้านอาหารนี้จะกล่าวถึงอาหารในข้อที่ ๑ คือ กาวฬิงการาหาร อาหารคนเราใช้บริโภคทั่วไป ปัญหาของชาวนาส่วนใหญ่จะเป็นปัญหาด้านทุพโภชนาการ คือ การรับประทานอาหารไม่เพียงพอ ไม่ครบตามหลักโภชนบัญญัติ อันได้แก่ อาหารหลัก ๕ หมู่ บางครั้งบางฤดูกาลก็เกิดการอดคัดอาหาร คืออาหารขาดแคลนหายาก บางสมัยก็เกิดทุพภิกขภัย หมายถึงภัยที่เกิดจากข้าวยากมากแพง หรือการขาดแคลนอาหารในบ้านเมืองอันเนื่องมาจากความแห้งแล้ง บ้าง น้ำท่วมบ้าง หรือบางที่เกิดจากระบบเศรษฐกิจ สิ่งทีนำมาเป็นอาหารที่ได้จากภาคการเกษตรที่เป็นพืช อันได้แก่ ธัญชาติดิบทั้ง ๗ อย่าง คือ ข้าวสาลี ข้าวเปลือก ข้าวเหนียว ข้าวละมาน ข้าวฟ่าง ลูกเดือย และหญ้ากับแก้ว การขาดแคลนอาหารนั้นเป็นปัญหาใหญ่อันดับที่ ๑ ที่ควรได้รับการดูแลแก้ไขอย่างเร่งด่วน^{๓๘}

(๒) ขาดแคลนปัจจัยด้านเครื่องนุ่งห่ม

^{๓๒} บุญฤทธิ์ สาตา, สัมภาษณ์, ๒๕๕๕; ประกิต เท่าสิงห์, สัมภาษณ์, ๒๕๕๕.

^{๓๓} บัวเลียน พรรณนา, สัมภาษณ์, ๒๕๕๕.

^{๓๔} บาง มูลพันธ์, สัมภาษณ์, ๒๕๕๕; จำปี สมภารเพ็ญ, สัมภาษณ์, ๒๕๕๕.

^{๓๕} สุนทร ศรีละพันธ์, สัมภาษณ์, ๒๕๕๕; ปัญญา วงศ์สุวรรณ, สัมภาษณ์, ๒๕๕๕.

^{๓๖} เขียรชัย มีศรี, สัมภาษณ์, ๒๕๕๕; โพธิ์ชัย มูลพันธ์, สัมภาษณ์, ๒๕๕๕.

^{๓๗} บัวพันธ์ โสริย์, สัมภาษณ์, ๒๕๕๕; สมบูรณ์ สุขเกษม, สัมภาษณ์, ๒๕๕๕.

^{๓๘} วิมหา. (ไทย) ๑/๑๖/๗.

ประชาชนตำบลแช่ส่วนมากเกิดในตระกูลที่มีฐานะยากจน ขาดแคลนแม้เครื่องนุ่งห่ม^{๓๙} ถึงแม้ว่าปัจจุบันเทคโนโลยีด้านสิ่งทอจะมีความก้าวหน้าพัฒนาไปไกลผลิตได้ครั้งละมาก ๆ ประเทศไทยมี ๓ ฤดู คือ ฤดูร้อน ฤดูฝนและฤดูหนาว ในช่วงฤดูหนาวนั้นเครื่องนุ่งห่มจำเป็นมากสำหรับชาวนาที่อยู่ในภาคเหนือ และภาคอีสาน ทางพระพุทธศาสนา^{๔๐} กล่าวถึงความสำคัญของเครื่องนุ่งห่ม นั้นในด้านคุณค่าแท้ คือ ใช้สอยเครื่องนุ่งห่มเพียงเพื่อป้องกันความหนาว ความร้อน เหลือบ ยุ้ง ลม แดด และสัมผัสแห่งสัตว์เลื้อยคลานเพียงเพื่อปกปิดอวัยวะที่ก่อให้เกิด ความละอาย ในทางพระพุทธศาสนาเครื่องนุ่งห่มยังหมายถึงจำพวกผ้าเครื่องหนังเครื่องปูลาด รวมถึงผ้า ไม่ใช่ผ้า และเครื่องประดับร่างกายอย่างอื่นด้วย^{๔๑} คำว่าเครื่องนุ่งห่ม ในทางพระพุทธศาสนากล่าวถึงจำพวกหรือ จีวร ๖ ชนิด ที่อนุญาตให้พระภิกษุใช้นุ่งห่ม คือ ๑) โขมะ (จีวรผ้าเปลือกไม้) ผ้าโขมพัสตร์เนื้อดี ๒) กัปปาสิกะ (จีวรผ้าฝ้าย) ผ้าฝ้ายเนื้อดี ๓) โกเสยยะ (จีวรผ้าไหม) ผ้าไหมเนื้อดี ๔) กัมพละ (จีวรผ้าขนสัตว์) ผ้ากัมพลเนื้อดี ๕) สาณะ (จีวรผ้าป่าน) ๖) ภังคะ (จีวรผ้าผสม) เพื่อที่จะได้ไม่เหมือนนักบวชลัทธิอื่นที่นิยมห่มหนังเสือ ผ้าที่ทำด้วยขนนกเค้าแมว ผ้าที่ทำด้วยผมขน เป็นต้น ส่วนว่าผ้าสำหรับชาวบ้านฆราวาส ผู้ครองเรือนนั้นไม่มีกำหนดกฎเกณฑ์ยอมใช้สอยได้ตามสมัยนิยม ดังที่กล่าวมาว่าถ้ามีเพียงพอก็ไม่เป็นปัญหา แต่ถ้ามีไม่เพียงพอ หรือไม่ก็จะเกิดปัญหาตามมามากมาย ดังนั้นปัญหานี้จึงจัดไว้ในปัจจัยที่สำคัญในการดำรงชีพ อีกประการหนึ่งที่ต้องใส่ใจ^{๔๒}

(๓) ขาดแคลนปัจจัยด้านที่อยู่อาศัย การขาดแคลนที่อยู่อาศัยนั้น เป็นปัญหาความเป็นอยู่ของประชาชนตำบลแช่ ในพระพุทธศาสนากล่าวถึงความสำคัญหรือคุณค่าแท้ของการใช้สอยเสนาสนะไว้ว่า เพื่อป้องกันความหนาว ป้องกันความร้อน ป้องกันสัมผัสแห่งเหลือบ ยุ้ง ลม แดด สัตว์เลื้อยคลานเพียงเพื่อบรรเทาอันตรายจากฤดู เพื่อความยินดีในการหลีกเร้น ความเป็นอยู่ขอมั่นคง แม้เป็นที่อยู่อาศัยชั่วคราวตลอดฤดูกาลทำนาซึ่งเป็นฤดูฝนและฤดูหนาวในปลายฤดูการเก็บเกี่ยว ชาวนาต้องตรากตรำทำงานหนักตลอดทั้งวันเมื่อกลับเข้าที่พักเพื่อหวังพักผ่อน ที่พักชั่วคราวนั้น ส่วนใหญ่จะเล็กและคับแคบ ไม่สามารถคุ้มกันแดดฝน เป็นสาเหตุให้เจ็บป่วย ผู้วิจัยเคยมีประสบการณ์ด้วยตนเองในสมัยเป็นเด็กท้องไร่ปลายนา ถ้าหากมีการเจ็บป่วยก็จะทำให้การทำงานเสียหาย ลำบากเพราะชาวนาที่ไม่มีกำลังทรัพย์ในการว่าจ้างผู้อื่นมาทำนาแทน ในกระบวนการการทำงานต้องอาศัยแรงงานของสมาชิกทุกคนในครอบครัว จะต้องมาช่วยกันทำนา ที่อยู่อาศัยจึงเป็นหนึ่งในปัจจัย ๔ ที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ต้องได้รับการเอาใจใส่ดูแลแก้ไขให้เหมาะสม

(๔) ขาดแคลนปัจจัยด้านยารักษาโรค โรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียน^{๔๓} เป็นปัญหาอุปสรรคของประชาชนตำบลแช่คือการขาดแคลนยารักษาโรค ในทางพระพุทธศาสนาจำแนกประเภทโรคไว้ ๒ อย่าง อันได้แก่ ๑) กายิกโรค คือโรคทางกาย ๒) เจตสิกโรค คือโรคทางใจ ผู้อ้างว่า ตนเองไม่มีโรคทางกายตลอดเวลา ๑ ปีบ้าง ๑๐ ปีบ้าง ๕๐ ปีบ้างแม้กว่า ๑๐๐ ปีบ้างยังพอมีอยู่ แต่จะมีผู้กล่าวว่า ตนเองไม่มีโรคทางใจแม้ครู่เดียวหาได้โดยยาก ยกเว้นท่านผู้หมดกิเลสแล้ว ปัญหาอุปสรรคด้าน

^{๓๙} พระครูสุวรรณธรรมประโชติ, สัมภาษณ์ , ๒๕๕๕.

^{๔๐} ดาวเรือง ดวงน้อย , สัมภาษณ์ , ๒๕๕๕ ; บัวพันธ์ โสรีย์, สัมภาษณ์ , ๒๕๕๕.

^{๔๑} พระศักดิ์ชัย อุกุควณโณ, สัมภาษณ์ , ๒๕๕๕ ; พระละมุน ฐิตวิโส, สัมภาษณ์ , ๒๕๕๕.

^{๔๒} วิมหา. (ไทย) ๑/๑๖/๘.

^{๔๓} พระเหมือน จารวณโณ, สัมภาษณ์ , ๒๕๕๕ ; ทองเสาร์ เงินลาด , สัมภาษณ์ , ๒๕๕๕.

สุขภาพที่เกิดจากโรคต่างๆ ในกายนี้ เช่นโรคตา โรคหู โรคจมูก โรคลิ้น โรคกาย โรคศีรษะ โรคที่ใบหู โรคปาก โรคฟันโรคโอ โรคหืด โรคไข้หวัด โรคไข้พิษ โรคไข้เชื่อมซึม โรคท้อง โรคลมสลับ โรคลงแดง โรคจุกเสียด โรคลงราก โรคเรื้อน โรคฝี โรคกลาก โรคมอญคร่อ โรคลมบ้าหมู โรคหิดเปื่อย โรคหิดดำน โรคคุดทะราด โรคหูด โรคละอองบวม โรคอาเจียนเป็นเลือดโรคดี โรคเบาหวาน โรคเรื้อน โรคพุพอง โรคริดสีดวง อาพารมีดีเป็นสมุฏฐาน อาพารมีเสลดเป็นสมุฏฐาน อาพารมีลมเป็นสมุฏฐาน อาพารมีไข้สันนิบาตเป็นสมุฏฐาน อาพารที่เกิดแต่ฤดูแปรปรวน อาพารที่เกิดแต่การบริหารที่ไม่สม่ำเสมอ อาพารที่เกิดแต่ความเพียรเกินกำลัง^{๔๔} อาพารที่เกิดแต่วิบากของกรรมความหนาว ความร้อน ความหิว ความกระหาย ปวดอุจจาระ ปวดปัสสาวะ เป็นต้น ขาวนาทุกคนต่างก็ปรารถนาความไม่มีโรค หรือต้องการได้รับพรที่ว่า อย่าเจ็บ อย่าจน ในพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึง ความไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐ ถ้าหากมั่นใจว่าหลีกเลี่ยงไม่ได้แล้ว ก็ต้องแสวงหายามารักษา ดูแลให้ความทุกข์ทรมานที่เกิดจากโรคนั้น ๆ บรรเทา พุเลา เบาบางลงและหายจากโรค ปัญหานี้เป็นปัญหาด้านสุขภาพ ที่หน่วยงานทางด้านสาธารณสุขต้องใส่ใจเพราะว่าปัจจุบันโรคภัยไข้เจ็บชนิดใหม่ ๆ มีเกิดขึ้นมาตลอด ขาวนาถือว่าเป็นประชากรส่วนใหญ่ในภาคการเกษตรที่มีความต้องการสูง^{๔๕}

ความสำคัญของโรคภัยไข้เจ็บ หรือความร่ำรวยทางด้านวัตถุนั้นไม่เพียงแต่จะเป็นสิ่งที่แยกกันไม่ออกจากชีวิตของมนุษย์เท่านั้น แต่ยังเป็นพื้นฐานอันสำคัญแห่งการอยู่ดี และกินดีของมนุษย์ คือ การดำรงอยู่อย่างปลอดภัยอีกด้วย ปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้ชีวิตดำรงอยู่ต่อไปได้นั้น คือโรคภัยไข้เจ็บหรือความร่ำรวยทางวัตถุนั้นเอง ถ้าขาดสิ่งเหล่านี้แล้วชีวิตของมนุษย์เราก็ไม่อาจดำรงอยู่ต่อไปไม่ได้ เช่น ถ้าไม่มีอาหาร ไม่มีเสื้อผ้า ไม่มีที่อยู่อาศัย และไม่มียารักษาโรค เป็นต้น ในความเห็นของผู้วิจัย ขาวนาปลูกข้าว แต่กลับไม่มีข้าวเพียงพอต่อความต้องการบริโภคในครอบครัว ขาวนาต้องเป็นหนี้ เป็นทุกข์เพราะการเป็นหนี้สิน ไม่สามารถนาผลผลิตที่ได้มาใช้เป็นอาหารอย่างเพียงพอต่อฤดูกาล หรือจำหน่ายเพื่อที่จะนำมาสร้างที่อยู่อาศัย เพราะต้องนาผลผลิตนั้นไปใช้หนี้ จ่ายดอกเบี้ย ที่เคยกู้ยืมมาในครั้งก่อน ปัญหาความทุกข์ ความเป็นอยู่อย่างยากเข็ญของขาวนาไทย ควรได้รับการแก้ไข ถ้าหากขาวนามีปัจจัยการดำรงชีพเพียงพอ อันได้แก่ ปัจจัย ๔ ที่ได้มาโดยทางที่ชอบ และการไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นแล้ว^{๔๖} สามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวให้เป็นสุข ยิ่งกว่านั้นยังสามารถช่วยเหลือคนใกล้ชิด ญาติ เพื่อน ทาบุญให้ทานอุทิศถึงผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว และสามารถช่วยเหลือรัฐบาล โดยการเสียภาษีอากร อีกด้วย ดังนั้นปัญหาของขาวนาที่เร่งด่วนคือต้องให้ขาวนามีอยู่มีกิน ไม่เป็นหนี้สิน ไม่ติดอบายมุขโดยใช้หลักการแสวงหาทรัพย์โดยสุจริต การใช้ทรัพย์ที่เหมาะสม ดาเนินชีวิตตั้งมั่นตามหลักพุทธธรรมเพื่อเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน ต่อไป

๒) ปัญหาด้านการจำหน่ายผลผลิต

ในทางเศรษฐศาสตร์ การตลาดหมายถึง แหล่งหรือที่ผู้มีอุปสงค์ในสินค้า คือมีความต้องการในสินค้า และมีกำลังซื้อสินค้านั้นได้ ผู้มีอุปทานมีปริมาณสามารถนำสินค้าออกจำหน่ายในราคาที่ตนพอใจ สามารถนำสินค้าออกจำหน่ายได้ ถ้าอุปสงค์เท่ากับอุปทาน เรียกว่าตลาดมีดุลยภาพ

^{๔๔} มุย พฤษภา, สัมภาษณ์ , ๒๕๕๕.

^{๔๕} ปิยนุช ทรัพย์สินสัมภาษณ์ , ๒๕๕๕.

^{๔๖} สุมาลี บุญชู, สัมภาษณ์ , ๒๕๕๕ ; เข้มทอง เทวรัมย์ , สัมภาษณ์ , ๒๕๕๕

คือมีความพอดี แต่ถ้าอุปสงค์มากกว่าอุปทาน หรือความต้องการซื้อมีมากกว่าปริมาณสินค้าที่จะจำหน่ายได้ สินค้าก็จะมีราคาสูงเรียกว่าตลาดไม่มีดุลยภาพก่อให้เกิดด้านบวก คือมีการคิดค้นหาวิธีการใหม่เพื่อให้ผลิตสินค้าได้มากขึ้นและด้านลบทำให้เกิดการกดราคารับซื้อสินค้า กดค่าแรงงาน ทำลายธรรมชาติและสภาพแวดล้อม

(๑) ปัญหาด้านการตลาด

ระบบตลาดข้าวในอดีตที่ผ่านมาถึงปัจจุบันมีการพัฒนาระบบขนส่งสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดช่องทางการกระจายข้าวเปลือกที่ผลิตใหม่ได้ดีและรวดเร็วขึ้น เป็นผลให้พ่อค้าคนกลางที่มีอยู่ลดน้อยลงไป ในขณะเดียวกันได้เกิดการพัฒนาตลาดกลางข้าวเปลือกหรือท่าข้าวเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับผู้ซื้อและขาย ระบบตลาดกลางข้าวเปลือกนี้ได้รับความนิยมจากเกษตรกรอย่างมากโดยเฉพาะเกษตรกรในภาคกลางและภาคเหนือตอนล่าง ส่วนในภาคใต้พบว่ายังไม่มีระบบนี้เลยส่วนที่เป็นปัญหาสำหรับชาวนาคือ เมื่อผลิตข้าวออกมาแล้วไม่สามารถกำหนดราคาเองได้ต้องขึ้นอยู่กับพ่อค้าคนกลางเป็นผู้กำหนด ซึ่งไม่สามารถประกันราคาหรือกำหนดหลักเกณฑ์อะไรได้เลย ระบบตลาดที่มีอยู่ปัจจุบันในประเทศไทยนั้นส่วนมากจะเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่พ่อค้าข้าวคนกลางหรือ ผู้ค้าข้าวส่งออก รายใหญ่ให้ได้รับความสะดวกในการหาผลประโยชน์เท่านั้น เพราะชาวนาซึ่งเป็นผู้ค้ารายย่อยไม่สามารถมีบทบาทอะไรในระบบตลาดเหล่านั้นเลย ไม่สามารถกำหนดราคาล่วงหน้าของผลผลิตได้ มีแต่ความหวังลม ๆ แล้ง ๆ ว่าจะขายข้าวในราคาที่ได้ราคาสูง หลักประกันของชาวนานั้นเห็นจะมีเพียงลมปากในการหาเสียงของนักการเมืองบางคนในคราวที่จะมีการเลือกตั้งเท่านั้น

(๒) ปัญหาด้านการขนส่ง แม้ว่ารัฐได้พัฒนาตลาดข้าวไทยให้มีระบบตลาดกลางข้าวเปลือกแล้ว แต่ก็มีปัญหาการกระจายข้าวเปลือกของเกษตรกรที่อยู่ห่างไกลจากแหล่งซื้อขาย และไม่สามารถแบกรับภาระค่าขนส่งได้ ยังต้องพึ่งพาผู้รวบรวมข้าวเปลือกในท้องถิ่นอยู่ ดังนั้นในตลาดกลางข้าวเปลือกจึงมีทั้งข้าวของเกษตรกร ของพ่อค้าที่รวบรวมข้าวท้องถิ่น และของตัวแทนโรงสีที่คอยรับซื้อข้าวเปลือกเพื่อทยอยส่งให้โรงสี นอกจากนั้นก็ยังมีความต้องการแปรรูปข้าวเปลือกในโรงสีสหกรณ์ที่มีอยู่เพียง ๑๓๔ แห่งทั่วประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้มีกำลังการผลิตน้อย อย่างไรก็ตาม รัฐได้เริ่มจัดการเพิ่มบทบาทของสหกรณ์ในการให้บริการตลาดกลาง และบริการสีข้าวในรูปแบบโรงสีสหกรณ์อันนับเป็นทางเลือกที่สำคัญในการกระจายข้าวเปลือกของเกษตรกร

นอกจากนี้ยังมีปัญหาเศรษฐกิจโลกที่มักมีการผันผวนมาก บางครั้งผู้ส่งออกซื้อในราคาสูง แต่ตอนขายราคากลับตกต่ำมากจึงจำเป็นต้องขายขาดทุน ส่งผลกระทบต่อราคารับซื้อจากชาวนา ปัญหาด้านการขนส่ง แม้ว่าชาวนาจะจัดเป็นกลุ่มสหกรณ์รวบรวมข้าว แต่พ่อค้าข้าวรายใหญ่ใช้ประเด็นการขนส่งมากดราคาระหว่างว่าค่าน้ำมันแพงบ้าง ระยะทางขนส่งไกลต้องเสียค่าขนส่งมาก

๒.๑.๓.๓ ปัญหาด้านครอบครัว

จากการสัมภาษณ์ พบว่า ปัญหาครอบครัวย่อมส่งผลกระทบต่อการปกครองในระบบครอบครัวทั้งโดยตรงและโดยอ้อม^{๔๗} ต่อไปนี้

^{๔๗} สกิตติ ดวงทอง, สัมภาษณ์ , ๒๕๕๕.

(๑) ปัญหาด้านสุขภาพของผู้ปกครองต้องดูแลรับผิดชอบ หมายถึง เมื่อลูกไปก่อปัญหา เช่น เพศชายไปเที่ยวหลับนอนกับเพื่อนหญิงที่เป็นกามโรค ก็จะต้องโรคนั้นมา และทำให้ผู้ปกครองต้องคอยดูแล และเสียเงินใช้จ่ายเพื่อรักษาสุขภาพให้เป็นปกติ ในบางครั้ง เช่นกรณี การทะเลาะกันถึงทำร้ายร่างกาย ผู้ปกครองก็ต้องเสียเงินให้การพยาบาลรักษาเช่นเดียวกัน แม้จะไม่ได้เกิดขึ้นบ่อยครั้งนักก็ตาม^{๔๘}

(๒) ปัญหาด้านค่าใช้จ่ายประจำวันที่เพิ่มมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในกรณีที่ลูกบางคน โกหกผู้ปกครองว่าจะใช้เงินเพื่อไปทำกิจกรรมกับเพื่อนๆ แต่แล้วก็ได้นำเงินไปใช้ในทางไม่เหมาะสม แทน เช่น นำไปเที่ยวกับเพื่อน ไปซื้อสุราบุหรี่ที่ขายกันเกลื่อนเมืองไป ซื้อสินค้าไม่จำเป็นต่อการศึกษาของตนเอง เป็นต้น^{๔๙}

(๓) ปัญหาด้านความเชื่อถือ เกียรติและชื่อเสียงวงศ์ตระกูล พบว่า หากลูกในครอบครัวได้มักก่อปัญหาบ่อยๆ จะส่งผลความน่าเชื่อถือและขาดความไว้วางใจต่อ สมาชิกในครอบครัวอื่นที่อยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน ชุมชนเดียวกัน โดยมักจะมองว่า ไม่ควรให้ลูกในปกครองของตนเอง ไปคบหาสมาคมกับเพื่อนลูกคนที่มักมีปัญหานั้น เพราะมีนิสัยไม่ดีเป็นคนขาดวินัย ทำให้เสียชื่อเสียงของครอบครัวได้ จึงไม่ควรไปยุ่งเกี่ยวกับเหตุผลดังกล่าวมาแล้วนั้น^{๕๐}

(๔) ปัญหาลูกขาดความขยันหมั่นเพียรหรือหลักวินัย พบว่า ลูกไม่สามารถจะช่วยเหลือตนเองได้แม้ในเรื่องเล็กๆ น้อยๆ ต้องให้ผู้ปกครองคอยช่วยเหลือ เนื่องจาก ผู้ปกครองบางท่านตามใจลูก จนกลายเป็นความเคยชิน เมื่อเขาต้องการสิ่งใดก็ใช้เงินทองซื้อหามาให้ ขาดการพิจารณาว่าเหมาะสมกับวัยหรือไม่ และการไม่ฝึกให้ลูกพึ่งตนเองก็ทำให้อ่อนแอด้านจิตใจต้องมีผู้คอยช่วยเหลือเรื่อยมา เช่น แม้ในการทำงานบ้านที่ไม่หนักมาก ลูกก็ไม่ยอมปฏิบัติเพราะเห็นว่าเพื่อนๆ ในครอบครัวอื่นก็ไม่ทำเช่นกัน อย่างการปิดกวาดบ้าน ล้างจาน ชัดห้องน้ำ หากไม่บังคับจริงๆ แล้วลูกจะไม่ยอมทำตามคำสั่งของผู้ปกครอง^{๕๑}

(๕) ปัญหาลูกรู้จักคุณค่าของความกตัญญูน้อยลงไป พบว่า มีลูกบางคนไม่รู้ว่าคุณของบิดามารดานั้นมากเหลือคณานับ จึงให้ความสนใจต่อคำพูด คำสั่งสอนของท่านอย่างไร้ความหมาย หากไม่พอใจก็จะประชดด้วยกิริยาอาการอันไม่เหมาะสม จนทำให้ท่านต้องเสียหน้าตาก็มีหลายคน บางคนก็เรียนไปวันๆ เพื่อให้จบการศึกษาโดยไม่คิดถึงบุญคุณข้าวน้ำเงินทองที่บิดามารดาหามาด้วยน้ำพักน้ำแรง อย่างเหน็ดเหนื่อย แส่นลำบาก จึงถือว่า คุณธรรมในข้อนี้ของลูกจำเป็นต้องปลูกฝังให้มากยิ่งขึ้น เพื่อจิตสำนึกที่ดีต่อผู้ปกครอง^{๕๒}

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับครอบครัว

^{๔๘} สมผล ตีระพงษ์, สัมภาษณ์, ๒๕๕๕.

^{๔๙} อัดพล นางวงศ์, สัมภาษณ์, ๒๕๕๕.

^{๕๐} ทองจันทร์ สารรี, สัมภาษณ์, ๒๕๕๕.

^{๕๑} แพง นามวิสัย, สัมภาษณ์, ๒๕๕๕.

^{๕๒} มนตรี ศรีสมุทร, สัมภาษณ์, ๒๕๕๕.

“ครอบครัว” เป็นจุดเริ่มต้นและเป็นเป้าหมายที่สำคัญในการผลิตสมาชิกให้กับสังคมคุณภาพของสมาชิก ในสังคมจึงเป็นผลผลิตที่ครอบครัวมีส่วนอย่างมากในการสร้างสรรค์ ด้วยเหตุนี้ครอบครัวจึงเป็นแหล่งหล่อหลอมความเป็นมนุษย์ที่มีผลต่อคุณภาพของสังคม และถูกคาดหวังจากสังคมให้เป็นหน่วยสำคัญในการ ป้องกัน พัฒนา และแก้ไขปัญหาต่างๆ ให้กับสมาชิกในสังคมอยู่เสมอ และเมื่อสถานการณ์สังคมไทยในปัจจุบันที่ถูกมองว่า กำลังตกอยู่ในสภาพที่เต็มไปด้วยปัญหาต่างๆ นานัปการ และเป็นปัญหาที่ล้นแล้วแต่จะทวีความรุนแรงขึ้นทุกวัน จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่ครอบครัวจะกลายเป็นหน่วยทางสังคมที่ตกเป็นจำเลยของ สถานการณ์ปัญหาในปัจจุบัน เมื่อเราย้อนเวลากลับไปดูในอดีตจะเห็นได้ว่าครอบครัวแต่เดิมนั้นมีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย ประกอบด้วยสมาชิกหลายช่วงอายุ อาทิ ปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ ลูก โดยที่สมาชิกในครอบครัวมีความร่วมมือร่วมใจกัน ในกิจกรรมด้านต่างๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ การอบรมเลี้ยงดู การปลูกฝังจริยธรรม คุณธรรม ค่านิยม การศึกษา

๒.๒.๑ ความหมายของครอบครัว

ครอบครัว คือ กลุ่มของบุคคลที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน มีความใกล้ชิดกัน และอาศัยในที่เดียวกัน ความหมายของครอบครัวในทางพันธุศาสตร์จะพิจารณาถึงความสัมพันธ์ทางสายเลือดเป็นหลัก แต่ในสังคม คนทั่วไปมักจะเข้าใจความหมายของครอบครัวในทางภาพลักษณ์มากกว่าทางพันธุศาสตร์ ครอบครัวเป็นสถาบันสังคม หมายถึง สถาบันสังคมซึ่งเกี่ยวข้องกับแบบแผนการสมรส การอบรมเลี้ยงดูบุตร และแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างเพศ ซึ่งเป็นที่ยอมรับว่าถูกต้องตามสังคมนั้น สถาบันสังคม เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันการเมืองการปกครอง เป็นต้น ดังนั้น เมื่อครอบครัวจัดเป็นสถาบันประเภทหนึ่งของสังคม จึงมีนิยามความหมายของครอบครัว ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ครอบครัว หมายถึง สถาบันพื้นฐานของสังคมที่ประกอบด้วยสามีภรรยาและหมายรวมถึงลูกด้วย^{๕๓}

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ได้ให้ความหมายของคำว่า “ครอบครัว” หมายถึง กลุ่มบุคคลซึ่งเกี่ยวข้องเป็นญาติกัน และโดยเฉพาะหมายถึงคู่สามีภรรยา และบุตร ความหมายกว้าง ๆ ครอบครัวมีลักษณะ ๑) โครงสร้าง ขึ้นอยู่กับค่านิยมของสังคมนั้น ไม่ว่าจะเป็นครอบครัวขยาย หรือครอบครัวเดี่ยว ๒) หน้าที่ ในการสืบทอดสมาชิกใหม่ ให้ความรัก การเลี้ยงดูอบรม ให้การศึกษา เป็นหน่วยงานทางเศรษฐกิจ^{๕๔}

จรัญ พรหมอยู่ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ครอบครัวเป็นกลุ่มสังคมขนาดเล็กที่ประกอบด้วยคนต่างเพศ ซึ่งมีความสัมพันธ์กันทางสมรส หรือทางการสืบสายโลหิต ครอบครัวเป็นสถาบันสังคมที่เก่าแก่มียุคอยู่กับสังคมมนุษย์และจัดเป็นสถาบันที่มีความสำคัญต่อสังคม เพราะเป็นแหล่งสร้าง

^{๕๓} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท นานมีบุ๊คส์ จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๒๒๐.

^{๕๔} สุนทรี พรหมเมศ และคณะ, พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๑), หน้า ๙๑.

ความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมก่อให้เกิดความผูกพันกัน สร้างบรรทัดฐานของสังคมทั้งในด้านการอยู่ร่วมกันและการทำมาหาเลี้ยงชีพ^{๕๕}

บรรเทิง พาพิจิตร ได้ให้ความหมายไว้ว่า ครอบครัวถือเป็นสถาบันแรกในสังคมมนุษยชาติ เป็นสถาบันที่สำคัญที่ก่อกำเนิดให้แก่มนุษยชาติ สถาบันครอบครัวเป็นเบ้าหลอมมนุษย์ ฉะนั้น สังคมหรือชาติจะได้ทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพหรือไม่ ก็อยู่ที่สถาบันครอบครัว^{๕๖}

ไพฑูรย์ เครือแก้ว ได้ให้ความหมายไว้ว่า ครอบครัวนั้นจะต้องประกอบไปด้วยบุคคลต่างเพศตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป มีความสัมพันธ์ทางเพศซึ่งกันและกัน มีข้อผูกพันที่จะให้ความสัมพันธ์ทางเพศที่มีต่อกันนั้นเป็นไปด้วยความแน่นอนและมีระยะเวลายาวนานพอที่จะทำให้เกิดบุตรธิดาด้วยกันได้ นอกจากนั้นจะต้องมีข้อตกลงทางเศรษฐกิจและสังคมร่วมกัน สามารถที่จะเลี้ยงดูบุตรธิดาให้มีโอกาสเจริญเติบโตขึ้นมาได้^{๕๗}

ทัศนีย์ ทองสว่าง ได้ให้ความหมายไว้ว่า ครอบครัว ได้แก่ กลุ่มญาติสนิทกลุ่มหนึ่งซึ่งอยู่ร่วมหลังคาบ้านเดียวกันหรืออยู่ในบริเวณรั้วบ้านเดียวกัน ตามปกติแล้ว ครอบครัวย่อมทำหน้าที่เบื้องต้นที่จำเป็นต่างๆ เพื่อสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ ครอบครัวจึงเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดของสังคมเพราะเป็นสถาบันมูลฐานหรือเป็นสถาบันแรกของวิวัฒนาการของสังคมมนุษย์^{๕๘}

สุพัตรา สุภาพ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ครอบครัว ได้แก่ บุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปที่มีความสัมพันธ์กันทางเพศด้วยการเป็นสามีภรรยาโดยมีลูกหรือไม่ก็ได้ เพราะทุกคนไม่สามารถจะมีบุตรได้เสมอไป แต่ก็อาจมีบุตรบุญธรรมได้^{๕๙}

อัมพร สุกันธวิช และคณะ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ครอบครัว คือ สถาบันพื้นฐานที่มีหน้าที่ถ่ายทอดให้การเรียนรู้วัฒนธรรมและค่านิยมแก่สมาชิกของครอบครัวรวมทั้งกลมเกลียวพฤติกรรมหรือบุคลิกภาพให้เป็นไปตามบทบาทและความคาดหวังของสังคมโดยผ่านกระบวนการขัดเกลากทางสังคม^{๖๐}

บัวร์เกสส์ (Burgess) ได้ให้คำจำกัดความของครอบครัวว่าจะต้องมีลักษณะสำคัญ ๔ ประการดังต่อไปนี้^{๖๑}

๑) ครอบครัวประกอบด้วยบุคคลที่มารวมกันโดยการสมรส หรือความผูกพันทางสายโลหิต หรือบุตรบุญธรรม การจดทะเบียนสมรสแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยาที่ถูกต้อง

^{๕๕} จริญญา พรหมอยู่, **ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมไทย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๕๐.

^{๕๖} บรรเทิง พาพิจิตร, **สังคมวิทยา**, มปป., หน้า ๔๒.

^{๕๗} ไพฑูรย์ เครือแก้ว, **ลักษณะสังคมไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เสียงเสียงจงเจริญ, ๒๕๓๓), หน้า ๑๓๔-๑๓๕.

^{๕๘} ทัศนีย์ ทองสว่าง, **สังคมไทย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗), หน้า ๗๗.

^{๕๙} สุพัตรา สุภาพ, **ปัญหาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๓), หน้า ๒๓.

^{๖๐} อัมพร สุกันธวิช และคณะ, **มนุษย์กับสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๙๑.

^{๖๑} สุพัตรา สุภาพ, **สังคมวิทยา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒๒, อ่างแล้ว, หน้า ๘๒.

ตามหลักนิติศาสตร์ ส่วนความผูกพันทางสายโลหิต คือ ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ และลูก รวมทั้งบุตรบุญธรรม

๒) สมาชิกในครอบครัวเหล่านี้อยู่รวมกันภายในครัวเรือนเดียวกัน หรือบางครั้งก็แยกกันไปอยู่ต่างหาก สมัยโบราณ ครัวเรือนหนึ่งมีสมาชิก ๓-๔-๕ ชั่วอายุคน ปัจจุบันครัวเรือน (ประเทศกำลังพัฒนา) จะมีขนาดเล็ก ประกอบด้วยสามีภรรยา และลูกหนึ่งหรือสองคนหรือไม่มีเลย

๓) สมาชิกของครอบครัวเป็นหน่วยของการติดต่อโต้ตอบระหว่างบุคคล เช่น สามีภรรยา พ่อแม่ ลูก พี่น้อง โดยสังคมแต่ละแห่งจะกำหนดบทบาทของแต่ละครอบครัวไว้ ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับประเพณีของแต่ละแห่ง ซึ่งหมายความว่า ไม่ใช่เพียงต่างคนต่างกิน ต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างมีปฏิกริยาเชิงสัมพันธ์ต่อกัน เช่นรักกัน เอาใจใส่กัน สักสอนกัน จิตใจผูกพันกัน

๔) ครอบครัวถ่ายทอดรักษาวินัยธรรม สมาชิกจะถ่ายทอดรับแบบของความประพฤติในการปฏิบัติต่อกัน เช่นสามีภรรยา และลูก เมื่อผสมผสานกับวัฒนธรรมที่นอกเหนือจากครอบครัว ก็จะได้แบบของความประพฤติที่สมาชิกปฏิบัติต่อกัน และต่อผู้อื่น

จากความหมายตามที่กล่าวมาเบื้องต้นพอเป็นตัวอย่างข้างต้นนี้ สรุปได้ว่า ครอบครัวหมายถึง กลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์ทางสายโลหิตหรือทางการแต่งงานจำนวนหนึ่งที่ได้ตกลงใช้ชีวิตร่วมกันอยู่ภายในบ้านเรือนเดียวกันตามระเบียบประเพณีของสังคม เช่น บิดา มารดา บุตร วงศาคณาญาติที่เกี่ยวข้องโดยสายโลหิต หรือโดยการสมรส หรือมีบุตรบุญธรรม ซึ่งจัดเตรียมและสนองความต้องการต่างๆ ของมนุษย์

๒.๒.๒ ประเภทของครอบครัว

ครอบครัวประเภทต่างๆ รวมทั้งการกำหนดนับการเป็นสมาชิกและลำดับชั้นของครอบครัวแต่ละประเภทเข้าไว้ด้วยกันในที่นี้ เพื่อความสะดวกในการมองภาพรวมของ“ครอบครัว” ดังนี้

๑. ครอบครัวที่จัดตามลำดับการก่อตั้งและขนาดของครอบครัว การจัดประเภทของครอบครัวโดยพิจารณาจากลำดับที่มีการก่อตั้งครอบครัว (Family formation) ของคนในรุ่นต่างๆ รวมไปถึงขนาดของครอบครัวด้วย สามารถจำแนกได้ ๒ ประการ คือ

(๑) ครอบครัวเดี่ยว (Nuclear family) เป็นครอบครัวที่ประกอบด้วยพ่อแม่ลูกเท่านั้น สังคมตะวันตกจะเป็นแบบนี้เด็กจะถูกเลี้ยงให้สามารถพึ่งตนเองได้เร็ว โดยจะให้การดูแลจนอายุ ๑๘ ปีเด็กจะต้องดิ้นรนเอาตัวรอดเองหรือไปสร้าง (Nuclear family) ของตนเอง ครอบครัวเดี่ยว มักเกิดปัญหาการอยู่อย่างสูง จนเกิดลักษณะ (Single parent home) คือครอบครัวเดี่ยวที่มีเฉพาะพ่อหรือแม่กับลูกเท่านั้น การเลี้ยงลูกในสังคมตะวันตกจะเน้นฝึกให้มีความรับผิดชอบ รู้จักหน้าที่ ถ้าเป็นหน้าที่ที่จะต้องทำแต่ถ้าไม่ใช่หน้าที่พ่อแม่จะต้องจ้างทำในครอบครัวเดี่ยวเด็กมีโอกาสขาดตัวแบบทางสังคม (Social role model) ได้ง่ายและไม่มีความทดแทน เด็กจะเกิดการต่อต้านสังคม (Anti-social behavior) เพราะครอบครัวไม่เป็นที่พึ่งครอบครัวไร้ความหมาย ไม่มีจุดยึดเหนี่ยว จากการเลี้ยงดูที่บีบให้ลูกต้องพึ่งตนเองได้เร็วและแยกออกไปเร็วทำให้ขาดความผูกพันกับครอบครัวเดิมของตนเอง ความผูกพันของพ่อแม่ลูกมีน้อยไม่อาทรพ่อแม่ยามแก่เฒ่า จึงพบว่าปัญหาคนชราถูกทอดทิ้งจะมีมากในสังคมตะวันตก บั้นปลายชีวิตของคนชราจึงเปรียบเสมือนส่วนเกินทางสังคม อัตราการตายของ

คนชราจะสูงมากในเทศกาลครอบครัว เกิดภาวะซึมเศร้าเพราะลูกไม่มาหา บางคนจึงหันความสนใจไปที่สัตว์เลี้ยงที่เปรียบเสมือนเพื่อนที่ดีที่สุดในยามนี้ บางคนจึงยกทรัพย์สินสมบัติให้กับหมาแมว เป็นต้น

(๒) ครอบครัวขยาย (Extended family) คือ ครอบครัวที่ประกอบด้วยครอบครัวเดี่ยวตั้งแต่สองครอบครัวมารวมกันเข้า ครอบครัวขยายที่แท้จริงจะประกอบไปด้วยสมาชิกสามชั่วอายุคนหรือมากกว่าที่เป็นญาติกัน ครอบครัวขยายเกิดขึ้นได้เพราะลูกที่แต่งงานแล้วไม่ออกไปตั้งบ้านเรือนของตนใหม่ ส่วนมากมักไม่ค่อยมีครอบครัวขยายเต็มรูปแบบ มี ๒ รูปแบบ ได้แก่

๒.๑ ขยายโดยเน้นชายเป็นหลัก (Patrilineal Extended family) โดยจะมีพ่อแม่ลูกชายลูกสะใภ้และหลานๆ

๒.๒ ขยายโดยเน้นหญิงเป็นหลัก (Matrilineal Extended family) โดยจะมีพ่อแม่ลูกสาวลูกเขยและหลานๆโดยทั่วๆ ไปสังคมของไทย หรือลักษณะสังคมของชาวเอเชีย ยกเว้นครอบครัวในเมืองใหญ่ ลักษณะของครอบครัวจะเป็นครอบครัวใหญ่ คือ นอกจากสามภรรยาบุตรแล้วยังประกอบด้วยญาติของทั้งสองฝ่าย หรือฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดตลอดจนผู้ใกล้ชิดด้วย การอยู่ร่วมกันของคนในครอบครัวมักเป็นลักษณะที่เอื้ออำนวยประโยชน์ให้แก่กันและกันในด้านต่างๆ เช่น สามภรรยาไปทำงานก็มักมีญาติของฝ่ายชายหรือฝ่ายหญิงมาดูแลเลี้ยงลูกให้ ในขณะเดียวกันก็อาศัยอยู่กับครอบครัวนี้ด้วยนอกจากนั้นยังอาจมีญาติของทั้งสองฝ่ายหรือฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมาอยู่อาศัยเพื่อเรียนหนังสือหรือประกอบอาชีพ

๒.๒.๓ หน้าที่ของครอบครัว

โดยทั่วไปหน้าที่ของสถาบันครอบครัวในสังคมไทยมีหน้าที่ ดังนี้

๑) สถาบันครอบครัวสร้างสรรค์สมาชิกใหม่ เพื่อให้สังคมสามารถดำรงอยู่ได้ เพราะสังคมจะต้องมีสมาชิกใหม่แทนที่สมาชิกเดิมที่ตายไป หน้าที่นี้มีความสำคัญมาก ถ้าไม่มีการสร้างสมาชิกใหม่ สังคมนั้น ๆ ก็จะสูญหายไป การมีสมาชิกใหม่ก็ต้องมีให้สมดุลกับทรัพยากรภายในประเทศ คือ ไม่มากเกินไปหรือน้อยเกินไป ถ้ามีมากเกินไปจนทรัพยากรภายในประเทศไม่อาจจะอำนวยสังคมก็ยากลำบาก และเกิดปัญหาต่าง ๆ เช่น ความยากจน อาชญากรรม เป็นต้น

๒) สถาบันครอบครัวบำบัดความต้องการทางเพศ ซึ่งออกมาทางการสมรส เป็นการลดปัญหาทางเพศบางอย่างทางสังคม เช่น การชู้ชู้ การสมรสเป็นสิ่งจำเป็นในสังคมไทยที่มีการจัดระเบียบ เพราะการสมรสคือวิธีการหนึ่งที่สังคมเข้ามาควบคุมความสัมพันธ์ทางเพศให้อยู่ในขอบเขต

๓) สถาบันครอบครัวเลี้ยงผู้เยาว์ให้เจริญเติบโตขึ้นในสังคม จะเห็นได้ว่าไม่มีสถาบันใดทำหน้าที่ดีกว่าสถาบันนี้ เพราะความรัก และความอบอุ่นจนเด็กจะหาที่อื่นใดเหมือนครอบครัวนั้นยากมาก พ่อแม่ส่วนใหญ่มีความรักลูกย่อมจะประคับประคองเลี้ยงดูลูกของตนเป็นอย่างดี แม้จะยากดีมีจนก็ตาม ครอบครัวจึงเลี้ยงดูบุตรตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งเติบโตใหญ่ การเลี้ยงดูจากที่อื่นแม้จะทำได้ เช่น สถานสงเคราะห์ โรงพยาบาล ตามบ้านรับเลี้ยงเด็ก ฯลฯ ก็ไม่ดีเท่าที่พ่อแม่เลี้ยงดู เพราะอาจจะให้เด็กได้แต่การเลี้ยงดูทางร่างกาย แต่ทางด้านจิตใจนั้นทำได้ยากมาก

๔) สถาบันครอบครัวให้การอบรมสั่งสอนแก่เด็กให้รู้จักระเบียบของสังคม ครอบครัวเป็นแหล่งการอบรมเบื้องต้นที่มีอิทธิพลต่อเด็กมากที่สุด เป็นสถาบันที่เตรียมตัวเด็กให้ออกไปเผชิญกับสิ่งแวดล้อมที่พ้นไปจากบ้าน ครอบครัวช่วยอบรมเด็กให้รู้จักกฎเกณฑ์ คุณค่า แบบของความประพฤติ ฯลฯ สอนให้เด็กปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมสังคม วิธีการอบรมก็อาจทำได้ทั้งโดยตรง และโดยอ้อม

โดยตรงก็คือการสั่งสอน หรือดูว่ากล่าว โดยอ้อมก็คือการทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี การอบรมนี้ก็มีอยู่ตลอดเวลา จึงนับได้ว่าเป็นสถาบันที่ให้การอบรมแก่เด็ก

๕) สถาบันครอบครัวกำหนดสถานะภาพ เราได้ชื่อ สกุลจากครอบครัว ซึ่งส่วนมากก็เปลี่ยนได้ในเวลาต่อมา โดยเฉพาะถ้าเป็นหญิง เมื่อแต่งงานแล้วก็เปลี่ยนตามชื่อสกุลของสามี สถานภาพที่ครอบครัวให้ทำให้เรารู้ว่าเราเป็นใคร อยู่กับใคร อยู่กับคนที่ไหน เช่น ชื่อสกุลเป็นไทยก็จัดว่าเป็นคนไทยชื่อสกุลเป็นแซ่ก็จัดว่าเป็นคนจีน เป็นต้น นอกจากนี้ สิ่งที่ติดตัวมาแต่เกิด เช่นเป็นคนจนคนรวยซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงได้ ดังนั้นสถานภาพแรกเกิดก็มีส่วนช่วยสร้างความเจริญหรือความล้าหลังแก่บุคคลไม่มากนักน้อย

๖) สถาบันครอบครัวให้ความรัก และความอบอุ่น ครอบครัวเป็นแหล่งที่สมาชิกได้รับความรักความอบอุ่นอย่างบริสุทธิ์ใจ เป็นแหล่งที่ให้กำลังใจ เป็นแหล่งที่ให้ประกันว่า จะมีคนที่รักเรา และจะรักเราเสมอ เช่น ความรักของสามีภรรยา หรือความรักของพ่อแม่ที่มีต่อลูก หรือด้านอื่น ๆ ครอบครัวจะเป็นแหล่งให้กำลังใจ และปลุกปลอบใจเพื่อให้สามารถผ่านอุปสรรคไปได้^{๖๒} สรุปแล้วครอบครัวจึงเป็นแหล่งให้ความรัก ความคุ้มครอง และความมั่นคงทางด้านจิตใจแก่สมาชิก ทำให้สมาชิกมีพลังใจในการฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ ให้ลุล่วงไปได้

นอกจากนี้ครอบครัว เป็นหน่วยสังคมที่สำคัญมากในทุกๆ สังคม มีบทบาทและหน้าที่ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและจิตใจ ถือเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคม ถ้าครอบครัวเข้มแข็งปัญหาคนชราและปัญหาเด็กจะไม่เกิด ปัญหาสังคมของชาวตะวันตกส่วนใหญ่จะเป็นปัญหาคนชราถูกทอดทิ้ง ไร้ค่า ดังนั้น หน้าที่ของครอบครัวพอสรุปได้ คือ

- (๑) หน้าที่ในการส่งเสริมความเจริญเติบโตส่วนบุคคลของบุตร
- (๒) การให้ความรัก ความอบอุ่น มั่นคง ปลอดภัย
- (๓) การให้เสรีภาพส่วนบุคคล
- (๔) การแนะนำสั่งสอน
- (๕) การปลูกฝังนิสัยที่เอาใจใส่ในปฏิกิริยาของผู้อื่น
- (๖) หน้าที่ในการสร้างสันติสุขภายในบ้าน
- (๗) การสร้างความเป็นปึกแผ่น มั่นคง ให้แก่ครอบครัว
- (๘) หน้าที่ในการสร้างจุดหมายชีวิตและแรงจูงใจ^{๖๓}

สรุปว่า สถาบันครอบครัวในแต่ละสังคมย่อมมีค่านิยมต่างกันตามวัฒนธรรมของสังคมเช่น สังคมสมัยใหม่ สามีและภรรยามีค่านิยมในการหาเลี้ยงครอบครัวเท่าเทียมกัน การร่วมรับผิดชอบกิจกรรมต่างๆ ในครอบครัวอย่างเท่าเทียมกัน

๒.๒.๔ ลักษณะของครอบครัว

จากการศึกษาวิจัยของนักสังคมวิทยาหลายท่าน พบว่า โดยปกติแล้วลักษณะของครอบครัวมักจะมี ความแตกต่างกัน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับพื้นฐานทางสังคม ได้แก่ ค่านิยมขนบธรรมเนียม

^{๖๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๓.

^{๖๓} จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ, สังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๗๙-๘๐.

ประเพณีและวัฒนธรรมของแต่ละสังคมเป็นสำคัญ สำหรับครอบครัวเรานั้นได้รับอิทธิพลจาก “ค่านิยม” (Values) วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากลักษณะต่างๆ ที่ปรากฏเป็นเอกลักษณ์ของครอบครัวดังต่อไปนี้

๑) ครอบครัวนิยมยกย่องให้ผู้ชายเป็นหัวหน้าครอบครัว มีหน้าที่คุ้มครองป้องกันภัยอันตรายต่างๆ และให้ความอุปการะเลี้ยงดูให้ความรักให้เกียรติแก่สมาชิกในครอบครัวตามควรแก่ฐานะของตน เป็นผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับเศรษฐกิจของครอบครัวและผู้นำของครอบครัวมีอำนาจและสิทธิมากที่สุดในการครอบครัว เป็นผู้บริหารภายในครอบครัวและเป็นผู้สืบสกุล บุตรจะต้องใช้นามสกุลของบิดา และภรรยาต้องใช้ชื่อนามสกุลของสามี

๒) ครอบครัวให้ความสำคัญต่อระบบผู้อาวุโส (Seniority) มีการเคารพเชื่อฟังตามลำดับอาวุโส จะเห็นได้ว่าครอบครัวส่วนใหญ่จะมีการอบรมสั่งสอนให้สมาชิกในครอบครัวรู้จักเคารพผู้อาวุโสกว่า เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา ฯลฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมชนบททั่วไป บุคคลผู้สูงอายุในครอบครัวมักจะได้รับความสะดวกสบาย และเป็นที่พึ่งของผู้เยาว์อยู่เสมอทั้งการให้คำปรึกษาด้านส่วนตัวและการงาน เพราะฉะนั้นในครอบครัวจึงปรากฏลำดับขั้นของควมมีอาวุโสไว้มากมาย (ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา พี่) การแสดงความเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโสนี้อาจเป็นผลมาจากค่านิยมในเรื่องการยกย่องผู้อาวุโสคนไทยเป็นสำคัญ เพราะคนไทยมักจะให้เกียรติต่อผู้สูงอายุเนื่องจากเชื่อว่ามีประสบการณ์ชีวิตมากมาย จึงสามารถเข้าใจถึงสภาพต่างๆ ได้ดีกว่าคนที่มีอายุน้อยกว่า ดังนั้น ผู้อาวุโสจึงเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไปในสังคมไทย ดังคำกล่าวที่ว่า “ตามหลังผู้ใหญ่หมาไม่กัด”

๓) ครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยว (Monogamy) คือ ผู้ชายมีภรรยาคนเดียวตามกฎหมาย แต่ความจริงของลักษณะครอบครัวในเรื่องที่ผู้ชายมีภรรยาคนเดียวหรือหลายคนนั้นยังไม่สามารถกำหนดได้แน่ชัดเนื่องจากหลักฐานต่างๆ ในอดีตนั้นได้แสดงให้เห็นว่าชายไทยมักนิยมมีภรรยาหลายคนซึ่งเป็นการสมรสแบบ Polygyny ดังเราจะเห็นได้จากการที่พระมหากษัตริย์เจ้าฟ้าฯ ขุนนางชั้นสูง ข้าราชการ พ่อค้า หรือแม้แต่คนธรรมดาในสมัยก่อนนิยมมีภรรยาครั้งละหลายๆ คน ถือว่าเป็นการสร้างบารมีและแสดงความสามารถทางเพศด้วย จนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล (รัชการที่ ๘) จึงมีกฎหมายระบุแน่ชัดว่าให้ผู้ชายไทยสามารถทำการสมรสได้เพียงครั้งเดียว การสมรสครั้งต่อมาถือว่าไม่ถูกต้องตามกฎหมาย เพราะฉะนั้น ถ้าพิจารณาในแง่ของกฎหมายไทยปัจจุบันเป็นเกณฑ์ก็อาจกล่าวได้ว่า ครอบครัวเป็นแบบสามีเดียว ภรรยาเดียว (Monopoly) แต่ในทางปฏิบัติผู้ชายไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีและมีตำแหน่งทางสังคมสูงๆ นั้น ยังคงนิยมมีภรรยาหลายคนในเวลาเดียวกันซึ่งสังคมนิยมเรียกภรรยาที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมายนั้นว่า “อนุภรรยา”

๔) มีความผูกพันทางสายโลหิต กล่าวคือ ครอบครัวมักจะมีญาติ พี่น้องอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวใหญ่ พ่อแม่รักใคร่ผูกพันกับลูกมากแม้ลูกจะแต่งงานแยกย้ายมีครอบครัวไปแล้วก็ยังคงห่วงใยและยังให้ความอุปการะอยู่เสมอ ถึงแม้ว่าบ้านจะอยู่ห่างไกลกันก็ยังไปมาหาสู่พียงพาอาศัยกันเหมือนเดิม

๕) เด็กเป็นที่รวมความสนใจของครอบครัว กล่าวคือ โดยทั่วไปแล้วครอบครัวทุกคนรักเด็ก พ่อแม่เสียสละทุกอย่างเพื่อลูก ส่งเสริมให้ลูกได้รับการศึกษาเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับชีวิต เด็กจะถูกอบรมให้รู้จักช่วยตนเองตั้งแต่ยังเล็กและเมื่อโตขึ้นเด็กก็จะพยายามสร้างตัวเองให้มากที่สุด

๖) ครอบครัวเป็นครอบครัวขนาดเล็ก (Nuclear Family) ในปัจจุบันนี้ครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยว คือ มีพ่อ แม่ ลูกเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะในสังคมเมืองมักจะไม่ค่อยมีญาติพี่น้องมาอาศัยอยู่ด้วย การที่ครอบครัวเดี่ยวกลายเป็นครอบครัวที่สำคัญของสังคมในปัจจุบัน เพราะเป็นครอบครัวที่ย้ำถึงความเป็นอิสระเสรีภาพและความเป็นตัวของตัวเอง ซึ่งสอดคล้องกับคุณค่าของคนไทยในปัจจุบันนี้ แต่ก็ยังปรากฏว่ามีครอบครัวแบบขยายอีกเป็นจำนวนมากในสังคมชนบท ซึ่งส่วนมากเราจะพบในลักษณะญาติพี่น้องอาศัยอยู่ในย่านเดียวกันหรือปลูกบ้านใกล้เคียงกันแม้จะแต่งงานแล้วก็ตาม ญาติพี่น้องผู้อาวุโสมีอำนาจเหนือสมาชิกทุกคนในครอบครัวและเป็นผู้ชี้ขาดมีการให้ความช่วยเหลือกันภายในครอบครัว ทั้งกำลังทรัพย์และกำลังแรงงานด้วย ในสมัยปัจจุบันครอบครัวแบบนี้มีปริมาณน้อยมาก เพราะอิทธิพลของอารยธรรมตะวันตกนั่นเอง^{๖๔}

๒.๒.๕ ปัญหาของสถาบันครอบครัว

เนื่องจากสังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม จากสังคมเกษตรกรรมที่มีครอบครัวขนาดใหญ่ในอดีต เปลี่ยนเป็นสังคมสมัยอุตสาหกรรมเข้ามามีบทบาทมากขึ้น ชีวิตความเป็นอยู่เปลี่ยนแปลงไป ปัญหาในครอบครัวมีมากขึ้นพร้อม ๆ กับภาระของสมาชิกในครอบครัว ผู้หญิงเริ่มมีบทบาทมากขึ้น หัวหน้าครอบครัวที่เป็นหญิงมีแนวโน้มมากขึ้น ครूरเรือนมีขนาดเล็กลง ลักษณะการอยู่อาศัยมีรูปแบบที่หลากหลายกว่าเดิม คือ ครूरเรือนที่อยู่คนเดียว ครूरเรือนที่อยู่กันแบบไม่ใช่ญาติ และครूरเรือนขยาย ปัจจุบันประเภทครूरเรือนไทยมีการเปลี่ยนไปพร้อม ๆ กับปัญหาที่เกิดขึ้นกับคนในครอบครัวนั้น ๆ มีดังนี้

๑. ครอบครัวเดี่ยว เป็นครอบครัวที่ประกอบด้วย สามีภรรยา และลูก (อาจหมายถึงบุตรบุญธรรมด้วย) เป็นครอบครัวที่มีความสำคัญอย่างใกล้ชิดที่สุด ซึ่งจะเห็นทั่วไปว่าประเทศไทยมีแนวโน้มที่จะมีครอบครัวแบบนี้มากขึ้น เนื่องจากเหตุผลทางเศรษฐกิจ เพราะการมีครอบครัวใหญ่เป็นการสิ้นเปลือง โดยเฉพาะสภาพสังคมไทยปัจจุบันนี้มีค่าครองชีพสูงขึ้น นอกจากนี้ ครอบครัวแบบนี้ยังมีความเป็นอิสระ แต่ห่างเหินจากญาติพี่น้อง อาจจะทำให้เกิดความว้าเหว และขาดความอบอุ่นได้ ซึ่งเป็นครूरเรือนที่มีมากที่สุดในปัจจุบัน ร้อยละ ๑๒.๕ ในปีพ.ศ. ๒๕๔๔ คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๙ ในปีพ.ศ. ๒๕๔๗ ครอบครัวเดี่ยวที่อยู่กันระหว่างพ่อ แม่ และลูก ครอบครัวที่อยู่กันลำพังพ่อหรือแม่คนใดคนหนึ่งกับลูกมีแนวโน้มลดลงเหลือร้อยละ ๓๑.๗ และร้อยละ ๗.๖ ตามลำดับ^{๖๕}

๒. ครอบครัวขยาย เป็นครอบครัวที่ประกอบด้วยครอบครัวเดี่ยว และญาติพี่น้อง (เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา เป็นต้น) อาจจะอยู่ภายใต้หลังคาเดียวกัน หรือในเขตบ้านเดียวกัน โดยอาจจะปลูกอยู่ใกล้เคียงกัน แม้จะสมรสแล้วก็ตาม เช่นอาจเป็นแบบคน ๓ ชั่วอายุคน อยู่ภายใต้หลังคาเดียวกัน หรือบริเวณเดียวกันโดยมีพี่น้องที่สมรสแล้วหลายคู่ ครอบครัวดังกล่าวจึงอาจมีถึง ๒๐ คน และญาติพี่น้องก็มีหน้าที่คอยช่วยเหลือเลี้ยงดูลูกหลาน เป็นครอบครัวที่มีความรักความอบอุ่นแต่

^{๖๔} บรรเทิง พาพิจิตร, สังคมวิทยา, หน้า ๓๙-๔๐.

^{๖๕} กลุ่มงานวิเคราะห์และพยากรณ์สถิติเชิงสังคม, สถานการณ์สังคมไทย, หน้า บทนำ.

ขาดความเป็นอิสระเพราะสมาชิกอาวุโสสูงสุดจะทำหน้าที่เป็นหัวหน้าครอบครัว เช่น อาจจะเป็นคุณปู่ คุณตา ก็ได้ ทำหน้าที่ควบคุมดูแลความทุกข์สุขของสมาชิกในครัวเรือน เป็นระบบที่ญาติพี่น้องมีความรักใคร่ผูกพันกันมาก ครัวเรือนประเภทนี้มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ ๓๓.๙ ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะนโยบายการแก้ไขปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจ และปัญหาความยากจนที่สามารถลงไปสู่ประชาชนระดับรากหญ้า ทำให้ประชาชนมีงานทำ และอยู่ร่วมกับครอบครัวในภูมิภานาของตนเอง โดยไม่ต้องย้ายถิ่นฐานไปเพื่อหางานทำที่อื่น เป็นต้น

๓. ครอบครัวเดี่ยว ๒ ครอบครัว ครอบครัวประเภทนี้ประกอบด้วยสามีหนึ่งคนภรรยาหลายคน ครอบครัวแบบนี้จึงเป็นครอบครัวเดี่ยว ๒ ครอบครัว หรือมากกว่าที่สามี และพ่อร่วมกัน เช่น สังคม มุสลิมของไทยใน ๔ จังหวัดชายแดนภาคใต้^{๖๖}

จากผลการวิจัยของ “สวนดุสิตโพล” สถาบันราชภัฏสวนดุสิต ได้ระดมความคิดเห็นของประชาชนที่มีครอบครัวแล้วแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาครอบครัวในวันแห่งครอบครัวศึกษากรณี “ครอบครัวแตกแยก” “๑๔ เมษายน วันแห่งครอบครัว” เพื่อเป็นแนวทางในการป้องกัน และแก้ปัญหาครอบครัวไทย โดยสำรวจจากประชาชนที่พักอาศัยในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล จำนวน ๑,๐๙๕ ครอบครัว (ผู้แทนครอบครัวที่เป็นชาย ๓๕๐ คน ๓๕.๖๒% ผู้แทนครอบครัวที่เป็นหญิง ๗๐๕ คน ๖๔.๓๘%) ระหว่างวันที่ ๑๐ – ๑๔ เมษายน ๒๕๔๖ สรุปผลได้ดังนี้^{๖๗}

๑) “สาเหตุที่ทำให้ครอบครัวแตกแยก” ความไม่เข้าใจกัน/เข้าใจกันไม่ได้/ขัดแย้งบ่อยครั้ง ๕๑.๘๐% ความไม่ซื่อสัตย์ / ไม่จริงใจ ๒๔.๑๐% ติดเพื่อนฝูง/เชื่อเพื่อนฝูง/เชื่อญาติมากกว่าคู่ครอง ๑๓.๐๑% ปัญหาเศรษฐกิจ/ การเงิน ค่าใช้จ่ายในครอบครัว ๗.๐๓% ไม่มีเวลาให้กัน/ทำงานมากเกินไปจนไม่มีเวลาให้ครอบครัว ๔.๐๖% ฯลฯ ตามลำดับ

๒) ครอบครัวแตกแยกก่อให้เกิดปัญหา คือ เด็กมีปมด้อย/ขาดความอบอุ่น ๔๗.๕๖% เกิดปัญหาสังคม/เด็กมีพฤติกรรมก้าวร้าว ๒๑.๓๒% ปัญหายาเสพติด/อาชญากรรม/มั่วสุมทางเพศ ๑๘.๒๒% การหย่าร้าง/แยกทางกันอยู่/ต่างคนต่างไป ๘.๖๐% การประชดชีวิต / การฆ่าตัวตาย ๔.๓๐% ฯลฯ ตามลำดับ

๓) ทำอย่างไร ? จึงจะสามารถลดปัญหาความแตกแยกในครอบครัวได้ การปรับตัวเข้าหากัน/เอาใจเขามาใส่ใจเรา ๔๐.๓๑% การอภัยซึ่งกัน และกัน /ลดทิฐิ ๒๓.๒๔% พูดคุยก่อนที่จะตกลงใช้ชีวิตร่วมกัน/พูดกันให้เข้าใจ ๑๖.๒๗% มีเวลาให้กับครอบครัว/ มีกิจกรรมร่วมกันบ่อย ๆ ๑๒.๑๕% ขึ้นอยู่กับความเป็นผู้นำของหัวหน้าครอบครัว/ผู้นำที่ดี ๘.๐๓% ฯลฯ ตามลำดับ

๔) เคล็ดลับการครองรักครองเรือน ที่ประชาชนอยากฝากบอกกับครอบครัวไทย ความรัก/ความจริงใจต่อกัน/ความซื่อสัตย์ ๓๔.๔๘% การอภัยให้แก่กัน/อดทน/ ใจเย็น ๒๓.๖๑% ให้เกียรติซึ่งกันและกัน/รับฟังความคิดเห็นของกันและกัน ๑๖.๗๐% พูดคุยกันเมื่อเกิดปัญหา/ ปรับความเข้าใจกันเมื่อมีปัญหา ๑๕.๑๓% มีเวลาให้ครอบครัวมากขึ้น ๑๐.๐๘% ฯลฯ ตามลำดับ

^{๖๖} เรื่องเดียวกัน. หน้า ๕๘.

^{๖๗} สุขุม เกลยทรัพย์, “วันแห่งครอบครัวศึกษากรณี “ครอบครัวแตกแยก”, ๑๔ เมษายน ๒๕๔๖, <http://dusitpoll.dusit.ac.th/2546/2546_106.html> (5 May 2008), [๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕].

๒.๓ ความสำคัญของครอบครัวที่มีต่อมนุษย์

เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศที่กำลังพัฒนา ฉะนั้น ทรัพยากรที่สำคัญอย่างหนึ่งก็คือ ทรัพยากรบุคคลหรือประชาชน นั่นเอง การที่สังคมของไทยเราจะดีขึ้นได้ จะต้องพิจารณาจากสภาพของประชาชนว่ามีปัญหาด้านใด มีพฤติกรรมอย่างไร ทั้งนี้ เพื่อที่จะได้พัฒนาประชาชน เพื่อมุ่งไปสู่การพัฒนาประเทศชาติ ต่อไป

สถาบันพื้นฐานของการสร้างคนในชาติ คือ ครอบครัว เพราะครอบครัวเป็นผู้สร้างบุคลิกภาพของทุกคนการเจริญเติบโต ทุกด้านไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์หรือสังคม ย่อมขึ้นอยู่กับเลี้ยงดูของบิดามารดา ซึ่งเรามักกล่าวเสมอว่า บิดามารดา คือ ครูคนแรกของลูก แม้ว่าลูกจะเติบโตจนเข้าโรงเรียนได้แล้วบิดามารดาก็ยังต้องทำหน้าที่เสมือนครูอยู่เช่นเดิม นั่นคือ คอยเอาใจใส่ อบรมสั่งสอนลูกด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกิริยามารยาท ความประพฤติ บำปบุญคุณโทษ สิ่งที่ควรทำหรือไม่ควรทำ เป็นต้น ฉะนั้น ครอบครัวจึงเป็นหน่วยแรกที่สุดของสังคม เพราะ เป็นสถาบันแรกที่ทำหน้าที่วางรากฐานให้แก่สถาบันอื่นๆ ใน สังคม โดยไม่มีสถาบันใดสามารถทำหน้าที่นี้แทนครอบครัวได้ ฉะนั้น ถ้าบิดามารดาได้ให้ความรัก ความอบอุ่น ถ่ายทอดความรู้ต่างๆ ตลอดจนอบรมบ่มนิสัย ช่วยกันสั่งสอนชักจูงให้ลูกประพฤติดีแล้ว ก็นับได้ว่าครอบครัวได้ทำหน้าที่ที่สมบูรณ์ ในการสร้างคนของชาติเพื่อพัฒนาสังคม และมีชีวิตที่ผาสุกในระบอบประชาธิปไตยในอนาคต

ครอบครัวไทยแต่เดิมมีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย มีสมาชิกครอบครัวหลายช่วงอายุ อย่างน้อย ๓ รุ่น คือ ๑) รุ่นปู่ย่า ตายาย ๒) รุ่นพ่อแม่ ๓) รุ่นลูก เป็นครอบครัวที่มีความร่วมมือกัน ในกิจกรรมด้านต่างๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ การศึกษา การอบรมเลี้ยงดู การปลูกฝังจริยธรรม คุณธรรม ค่านิยม ความเอาใจใส่ในสภาวะวิกฤต คนในครอบครัวมีความอบอุ่น และปลอดภัย ครอบครัวได้ทำหน้าที่เป็นแหล่งหล่อหลอมความเป็นมนุษย์ และมีผลต่อคุณภาพสังคม

ครอบครัวมีหน้าที่เลี้ยงดูลูกให้เจริญเติบโต แต่เนื่อง จากครอบครัวเป็นหน่วยมูลฐานของสังคม เพราะสังคมจะออกมาเป็นรูปใด ส่วนใหญ่จะขึ้นกับการดำเนินชีวิตหรือการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว ฉะนั้น ทุกครอบครัวต้องมีหน้าที่รับผิดชอบต่อสภาพของสังคมในอนาคตด้วย นั่นคือ ถ้าทุกครอบครัวได้ปฏิบัติตามหน้าที่ของตนเป็นอย่างดีแล้ว ก็อาจจะคาดหวังได้ว่า สังคมในอนาคต ย่อมเป็นสังคมที่ผาสุกและมีความเป็นปึกแผ่น มั่นคง ในการพิจารณาความสำคัญของครอบครัวที่มีต่อมนุษย์ นั้น ทางที่ดีที่สุด ก็คือ การพิจารณาบทบาทและหน้าที่ของครอบครัวว่ามีอยู่ประการใดบ้าง และหน้าที่เหล่านั้นได้ตอบสนองความต้องการของมนุษย์แต่ละคนและตอบสนองมนุษย์ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมอย่างไรบ้างถ้าการทำหน้าที่ของครอบครัวสามารถตอบสนองความต้องการต่างๆ ของมนุษย์ได้มาก ครอบครัวก็มีความสำคัญต่อมนุษย์มากเช่นเดียวกันนักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ได้ทำการศึกษาน้ำหนักหน้าที่ของครอบครัวแล้ว พบว่าครอบครัวมีบทบาทที่สำคัญมากต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของคน และยังทำหน้าที่สนองความต้องการของมนุษย์ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและจิตใจ การทำหน้าที่ของครอบครัวอาจแยกได้ ๔ ประการดังนี้

- ๑) หน้าที่ผลิตสมาชิกใหม่ให้แก่สังคม เพื่อทดแทนสมาชิกของสังคมที่สิ้นชีวิตลง
- ๒) หน้าที่เลี้ยงดูสมาชิกใหม่ให้มีชีวิตรอด เนื่องจากทารกแรกเกิดและเด็กไม่สามารถดูแลตนเองได้

๓) หน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมของสังคมไปสู่สมาชิกใหม่ ซึ่งเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคมเพื่อให้เด็กเติบโตเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

๔) หน้าที่หล่อหลอมกล่อมเกลาทางสังคม (Socialization) เป็นบทบาทที่สำคัญมาก เพราะโดยธรรมชาติของมนุษย์จะไม่รู้ว่าอะไรเหมาะสมไม่เหมาะสม เราจะใช้สัญชาตญาณเป็นตัวกำหนดการกระทำ ดังนั้นจึงต้องมีกระบวนการขัดเกลาทางสังคมเพื่อให้มนุษย์มีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับกติกา กฎระเบียบและบรรทัดฐานของสังคมเพื่อให้สังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ถ้าไม่จะทำให้เกิดความยุ่งเหยิง (Chaos) ครอบครัวจึงต้องทำหน้าที่หล่อหลอมเด็กให้เป็นสมาชิกที่พึงปรารถนาของสังคม ดังนั้น ความสำคัญของครอบครัวจึงพอสรุปได้ว่า

๑) ครอบครัวเป็นแหล่งหล่อหลอมทางบุคลิกภาพและคุณลักษณะของสมาชิก การมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ระหว่างสมาชิกในครัวเรือนเดียวกัน มีการถ่ายทอดค่านิยม ความรู้สึกนึกคิด ทัศนคติ ความเชื่อ ความศรัทธาและวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตจากสมาชิกรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง ตลอดจนมีการพักผ่อน สันทนาการ และการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน บรรยากาศ และวิธีการอบรมเลี้ยงดูการอบรมสั่งสอนการเป็นพ่อแบบ แม่แบบ ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งโดยที่รู้ตัวหรือไม่รู้ตัว สิ่งแวดล้อมภายในครอบครัวไม่ว่าจะในทางบวกหรือในทางลบได้ค่อยๆ หล่อหลอมพื้นฐานทางบุคลิกภาพและคุณลักษณะทางด้านร่างกาย สังคม อารมณ์ และจิตใจของสมาชิกในครอบครัวในรูปแบบต่างๆ มีผลต่อโดยตรงต่อการแสดงบทบาททางสังคมของสมาชิกในสถาบันอันต่อไป

๒) ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานทางการศึกษาของสังคม ครอบครัวเป็นแหล่งถ่ายทอดองค์ความรู้ ฝึกฝนและอบรมให้สมาชิกได้เรียนรู้ระเบียบสังคมหรือการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ทั้งอย่างเป็นทางการ (Formal) และ ไม่เป็นทางการ (Informal)

๓) ครอบครัวสร้างคุณภาพชีวิต คุณลักษณะต่างๆ ที่บ่งชี้ถึงลักษณะของชีวิตที่มีคุณภาพ ชำรงต้นนี้ ครอบครัวจะเป็นสถาบันที่จะเอื้ออำนวยให้เกิดขึ้นกับชีวิตของสมาชิกในครอบครัวได้

๔) ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานในการพัฒนาสังคม สถาบันที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาสังคมและชุมชน เช่นเดียวกับสถาบันทางสังคมอื่นๆ วัฏจักรของการเกิด การเติบโต เข้าสู่ วัยเรียน วัยทำงาน วัยแต่งงาน วัยเลี้ยงดูลูกของตนเอง วัยดูแลพ่อแม่เมื่อแก่ชราลง สอนและฝึกให้ทุกคนต้องมีบทบาทหน้าที่ในฐานะต่างๆ ในครอบครัว หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การเข้าไปมีบทบาทภาระหน้าที่และมีความรับผิดชอบในฐานะสมาชิกของชุมชนหรือสังคมนั้นๆ

๕) ครอบครัวเป็นหน่วยวางรากฐานการปกครองในระดับต่างๆ ครอบครัวทำหน้าที่ปฐมนิเทศที่สำคัญที่สุดคือการให้กำเนิดเด็ก ให้การเลี้ยงดูผู้เยาว์ ให้การศึกษา สร้างคนให้รู้จักระเบียบสังคม การถ่ายทอดวัฒนธรรมให้คนรุ่นหลังรับไว้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพสังคมของชนกลุ่มนั้น เด็กที่เกิดและเจริญเติบโตมาจากครอบครัวแบบใด ย่อมได้รับการถ่ายทอดแนวความคิด เจตคติและพฤติกรรมต่างๆ ตีมาจากครอบครัวเดิมไม่มากนักน้อย และนำไปใช้ปฏิบัติในสังคมที่เขาอยู่อาศัย^{๖๘}

^{๖๘} ภิญโญ ทองดี, “ความสำคัญของครอบครัว,”

<<http://www.human.cmu.ac.th/~hc/ebook/006103/lesson1/01.htm>>, ๒๑ มกราคม ๒๕๕๒.

๒.๔ สรุป

ประชาชนตำบลแซ่ ด้านการศึกษามีการเปลี่ยนแปลงไปตามสังคม ปัญหาที่พบมาจากคนในครอบครัวคือลูกชายมีมากกว่าลูกผู้หญิงส่วนปัจจัยภายนอกเป็นตัวกระตุ้นทำให้เกิดปัญหาตามมา ด้านเศรษฐกิจประชาชนตำบลแซ่ ประกอบอาชีพเกษตรเป็นอาชีพหลักที่มีความสำคัญที่สุดในระบบเศรษฐกิจมาแต่โบราณ ด้านเศรษฐกิจการเกษตร ความสำคัญทั้งในด้านยุทธศาสตร์ และเศรษฐกิจศาสตร์ มาจากการเพาะปลูกนิยมปลูกกันในปัจจุบัน การผลิตและการส่งออกเป็นปัญหาสำคัญเพราะมีการกดราคาสินค้าชาวนามักทำเศรษฐกิจในการทำลำบาก เพราะถูกนายทุนถูกเบียดเบียน การทำนายังมีต้นทุนการผลิตเพิ่มมากขึ้น ทั้งจากค่าปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง อีกทั้งค่าจ้างเครื่องจักรกลที่นำเข้ามาใช้แทนแรงงานคนและสัตว์ เช่น รถไถ รถเกี่ยวข้าว ในยุคที่น้ำมันแพงขึ้น รายจ่าย หนี้สินจึงมากขึ้นเป็นเงาตามตัว ปัญหาและอุปสรรคของประชาชนตำบลแซ่ มาจาก ๑) ปัจจัยภายนอกมาจากการแสวงหาปัจจัยดำเนินชีวิต คือ ปัจจัย ๔ ของชาวนามีไม่เพียงพอต่อความต้องการพื้นฐานและ การประกอบอาชีพทำนา ประสิทธิภาพการผลิตต่ำ นโยบายราคาพืชผลของรัฐบาล รายจ่ายมากกว่ารายได้ ค่าครองชีพที่สูงขึ้น สภาพพื้นที่เพาะปลูก ปัญหาด้านการตลาด และการขนส่ง รวมทั้งปัญหาราคาข้าวในตลาดโลกที่มีการผันผวนมาก ส่งผลกระทบต่อราคารับซื้อข้าวจากชาวนา ๒) จากปัจจัยภายใน มาจากปัญหาคุณธรรม ที่ชาวนาขาดจริยธรรม ๗ ซึ่งเป็นทรัพย์ภายใน ทศนคติ การศึกษาของชาวนาที่มีพื้นฐานการศึกษาต่ำ ทำให้มีขีดจำกัด และขาดโอกาสความก้าวหน้าในอาชีพ มีอุปนิสัยที่ขบถนี้ยมสินโดยไม่ฟังตนเองก่อน มีค่านิยมในสังคมไทยกลายเป็นสังคมบริโภคนิยม วัตถุนิยม ชาวนารุ่นใหม่ขาดจิตวิญญาณของความเป็นกสิกรผู้ปลูกข้าวและขาดความภูมิใจในการเป็นชาวนา และมาจากอบายมุข การเล่นเกมพนันชนไก่ เสี่ยงโชคบ่อนการพนัน หวยบนดิน หวยใต้ดิน พนันฟุตบอล ส่วนการดื่มสุรา ยาเสพติด เป็นปัญหาสำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรมของประชาชนตำบลแซ่ ในสังคมท่ามกลางการต่อสู้กับปัญหาต่าง ๆ ที่มีอยู่มากมายในสังคมปัญหาด้านจริยธรรม ส่วนมากเกิดจากการขาดจริยธรรมขั้นพื้นฐานคือ เบญจศีลเบญจธรรมในการดำเนินชีวิต หลักพุทธธรรมข้อใดที่จะแก้ปัญหาในด้านการแสวงหาทรัพย์ ตามพระทศนะแนวทางพระพุทธศาสนาได้ ทำอย่างไร จะสามารถลด ละ เลิกอบายมุขทั้งหลายได้ สามารถแสวงหาปัจจัย ๔ ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานสำหรับการประกอบอาชีพและปลดปล่อยความทุกข์ที่เกิดจากหนี้สิน ความยากจน สามารถดำรงตนให้มีความสุขตามอัตภาพอยู่อย่างพอเพียงและมีระบบเศรษฐกิจที่มั่นคงได้ประโยชน์ที่พึงได้ในภพ นี้และประโยชน์ในภพหน้า